

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

A magyar magánjogi törvény-
könyv tervezete a gyám-
ügyi igazgatás szempont-
jából

ALSÓ LÁSZLÓ

A német birodalmi közigaz-
gatási bíróság megteremtése

MARTONYI JÁNOS

A városigazgató (city mana-
ger) az Amerikai Egyesült
Államokban

GÖBEL JÓZSEF

Tudomány és élet

Magyarország közigazgatási beosztása a Délvidék visszacsatolása után —
ideiglenes gondnokrendelés az 1877: XX. tc. 258. §-a alapján (*Hagyárossy
Gyula*) — Todt mérnök-miniszter új feladata (*Horváth Kálmán*).

Könyvszemle

Nagy Károly: Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus
rendszerében (*Thoma Zsolt*).

Melléklet

A külföldi jogfejlődés forrásai. A német birodalmi fegyelmi rendtartás.

KIADJA A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 1

Egyes szám ára 1.— P

1941 OKT 2

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁS-
TUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.
I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

	Oldal
A magyar magánjogi törvénykönyv tervezete a gyámügyi igazgatás szempontjából	ALSÓ LÁSZLÓ 295
A német birodalmi közigazgatási bíróság megteremtése	MARTONYI JÁNOS 305
A városigazgató (city manager) az Amerikai Egyesült Államokban	GÖBEL JÓZSEF 309
Tudomány és élet	321
Magyarország közigazgatási beosztása a Délvidék visszacsatolása után. — Ideiglenes gondnokrendelés az 1877: XX. tc. 258. §-a alapján (<i>Hagyárossy Gyula</i>) — Todt mérnök-miniszter új feladata (<i>Horváth Kálmán</i>).	
Könyvszemle	324
<i>Nagy Károly</i> : Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében (<i>Thoma Zsolt</i>).	
Melléklet	
A külföldi jogfejlődés forrásai. A német birodalmi fegyelmi rendtartás. (Második, befejező közlemény). Fordították <i>Karcsay Sándor</i> és <i>Benárd Aurél</i> .	

E szám munkatársai:

Alsó László dr., ny. min. tanácsos. — *Martonyi János dr.*, egyetemi tanár (Kolozsvár). — *Göbel József dr.*, szfőv. üzemi segédtitkár. — *Hagyárossy Gyula dr.*, vm. árvaszéki h. elnök (Komárom). — *Horváth Kálmán dr.*, szfőv. üzemi mérnök, hites könyvvizsgáló. — *Thoma Zsolt* a Magy. Közigazgatástudományi Intézet tanársegéde. — *Benárd Aurél dr.*, kincstári jogügyi igazgatósági segédfoglalmazó. — *Karcsay Sándor dr.*, bírósági jegyző.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarékpénztári csekkszámja száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

A MAGYAR MAGÁNJOGI TÖRVÉNYKÖNYV A GYÁMÜGYI IGAZGATÁS SZEMPONTJÁBÓL.

I. A magánjogi törvénykönyv becikkelyezése és életbeléptetése olyan nagy horderejű jogalkotás, amely az államélet minden mozzanatára kihat és érezhető befolyással van a közigazgatás minden ágára. Különösen determináns¹ hatást gyakorol annak családjogi és öröklésjogi része a gyámügyi szakigazgatásra és azon keresztül a jogi cselekvésükben korlátozott személyek hatósági védelmére.

A gyámügyi igazgatás szerveire, ezek közt elsősorban a gyámhatóságokra ugyanis nem közömbös az, hogy a tervezett jogszabályok a korlátolt cselekvésű személyek praeventív védelmét megkönnyítik vagy megnehezítik, a gyámhatóság beavatkozási jogát kiterjesztik vagy megszorítják és módot adnak a gyámoltak és gondnokoltak érdekében való intézkedésre.

A magyar magánjogi tervezet a közigazgatás szempontjából egészen más megítélés alá esik, mint magánjogi szempontból. Lehet ugyanis valamely jogszabály magánjogi szempontból klasszikus, p. o. az atyának az a joga, hogy kiskorú gyermeke vagyonát számadás nélkül kezeli, de adott viszonyok közt, többek közt az atya újabb házassága esetén, ennek a jognak a gyakorlása kétesértékűvé válhat, mert esetleg nem a kiskorú gyermek érdekében fogják gyakorolni. A magánjogi jogszabályok a gyámügyi közigazgatási jogszabályokkal általában reciprok viszonyban vannak. Minél több jogot ad a magánjog a magán személynek más cselekvőképtelen személlyel szemben, annál inkább korlátozva van a közigazgatási beavatkozás és viszont. A magánjog ugyanis a törvény keretén belül jogok és kötelezettségek alapítását, illetve azok érvényesítését az érdekelt személy szabad elhatározására bízta. Ezzel szemben a közigazgatási jog a jogokat és kötelezettségeket előre meghatározza s azok érvényesítését nem teszi függővé a felek akaratelhatározásától. A magánjog terén tehát a cselekvőképtelen személyek védelmét csak utólag, a fél akaratától függőleg lehet hatóságilag érvényesíteni, míg a közigazgatásban a védelem érvényesítése praeventív, megelőző hatósági eljárás által a felek akaratától függetlenül érvényesül. Ennek következtében minden olyan jogszabály, amely a magánjogot és közigazgatási jogot érinti, kettős megvilágításban részesül. Magánjogi törvénykönyvünk tervezete magánjogi szempontból — már magában véve az indoklásban — beható megvilágításban részesült, de hiányzik gyámsági részének közigazgatási szempontból való megvilágítása. Ezt akarja pótolni ez a fejtegetés, még pedig teljesen gyakorlati alapon.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a gyakorlati gyámügyi közigazgatás szempontjából emelt kifogás nem jelenti azt, hogy a kifo-

¹ Példának okáért csak arra mutatunk rá, hogy a nagykorúság határidejének a felszabadult területeken 21 évről 24 évre való felemelése a kiskorúak számát mintegy 20 %-kal emeli.

gásolt jogszabály magánjogi szempontból nem helytálló. A fejtegetés célja felhívni a figyelmet ezekre a kérdésekre, a törvényhozás feladata lévén annak eldöntése, hogy egyes rendelkezésekben a magánjogi vagy közigazgatási érdekeket helyezze előtérbe.

A tervezet szerint a magánjogi törvénykönyv családjogi részének a szülői hatalomra, gyámságra és gondnokságra vonatkozó fejezetei lépnének a jelenleg hatályos gyámsági törvény helyébe.

A gyámügyi igazgatás szempontjából már itt fel kell vetni azt a kérdést, vajjon a tervezetnek ez a célja helyeselhető-e? Az 1877 : XX. t. c. és az azt kiegészítő 1885 : VI. t. c. ugyanis nemcsak magánjogi jogszabályokat tartalmaz, hanem perjogi, közjogi, anyagi közigazgatásjogi, közigazgatási eljárási és szervezeti, sőt ügyviteli szabályokat is. Ennek történelmi oka van.

Rendi alkotmányunkban ugyanis a pupilláris jog három párhuzamos vonalon fejlődött. A nemesi rend gyámsági jogát Werbőczy Hármaskönyvének I. része szabályozta legnagyobb részben magánjogi természetű rendelkezésekkel, amennyiben az atyai hatalomra, annak megszüntetésére, a gyámi, illetve gondnoki tiszttel viselésére, a t. képviselő feleletre vonására stb. az illetőknek törvényes és a bíróság előtt érvényesíthető igényt adott. De két évszázados tapasztalat nyomán a tisztán bírói védelem nem bizonyult elég hatásosnak. Legalább is erre vall a gyámügyekben korszakalkotó 1715:68. t. c. megalkotása, amely a gyámok és gondnokok¹ praeventív, közigazgatási ellenőrzését rendszeresítette. Ezt szigorította az 1765 : 26. t. c. és más kisebb jelentőségű törvény. Ezzel párhuzamosan az 1791 : 52. erdélyi t. c. a nemesi vármegyék és székely székek gyámügyét hasonló elvek szerint rendezte. A jobbágyok (úrbéreszek) gyámsági joga a patriarchális földesuri jog alkatrésze volt, amelyet a prevencio elve szerint az 1836 : IX. t.-c. foglalt tételes jogszabályokba. A polgári rendek gyámsági joga nyilván a városi kiváltságlevelekben és statutumokban volt szabályozva, amire kitűnő példát nyújt a szászok statutuma.² A három vonalon fejlődött és nagyjában azonos elvek szerint kialakult gyámsági jogunkat hajlította el a pandekta jogi elvek irányában az osztrák polgári törvénykönyv gyámsági joga, amely Magyarországon 1861-ig, Erdélyben az 1877:XX. t.-c. életbelépéséig volt hatályban. Érthető, hogy az országbírói értekezlet nyomán visszaállított gyámsági jogunk terén a jogrendszer gyökeres átalakulása következtében minő jogbizonytalanság állott be. Ezt a jogbizonytalanságot szüntette meg s teremtett jogegységet a gyámügyekben az 1877 : XX. t. c., amely általános polgári törvénykönyv hiánya miatt is a jogszabályok természetére való tekintet nélkül foglalta össze mindazokat a szabályokat, amelyek gyámsági jogunkban érvényesülnek.

Gyámsági jogunk újabb szabályozása előtt tehát szükségképp felmerül az a kérdés, hogy helyes és célszerű-e a magánjogi törvénykönyvbe felvenni olyan jogszabályokat, amelyek egyáltalán nem magánjogi természetűek; nem esnek a felek szabad rendel-

¹ Ez a gondnokság nem volt azonos a mai gondnokság intézményével.

² II. könyv III. és IV. fejezet De tutelis és de divisione bonorum.

kezése alá és amelyeket a felek nem érvényesíthetnek szabadon és kötetlenül a bíróság előtt, vagy amelyek egyáltalán nem valók bírói eljárásra és döntésre.¹

Gyámsági törvényünk rendelkezéseit vizsgálva rá kell mutatnunk, hogy a gyámi (gondnoki) tiszt viselése állampolgári kötelesség, tehát az arra és az alól való felmentésre vonatkozó szabályok közjogi szabályok. A gyám (gondnok) kiválasztása diszkrecionárius közigazgatási feladat. A kiskorú nevelése és oktatása a gondnokoltak ápolása közegészségügyi, illetve közoktatásügyi kérdés; a vagyon kezelésmódja gazdasági kérdés, a gyámoltak és gondnokoltak pénzeinek és értékeinek kezelése, a törvényes képviselők állandó ellenőrzése (időszakos jelentések, kimutatások, számadások) pedig közigazgatási feladat. Ezekben az ügyekben a gyámhatóság saját hatáskörében közigazgatási úton és eszközökkel intézkedik. Ezekre az ügyekre vonatkozó jogszabályok bizonyos diszparitásban vannak a tervezet magánjogi jogszabályaival.

Bármily kimerítően kívánja azonban a tervezet a magánjogi törvénykönyv keretében a gyámsági jogot szabályozni, mégis mindig lesznek részek, amiket abba felvenni nem lehet, amint a tervezet nem kívánja szabályozni a gyámpénztárak ügyét és a kiskorúak és gondnokoltak pénzeinek gyümölcsöztetésének módját. A magánjogi törvénykönyv gyámügyi rendelkezéseit annak életbelépése esetén mindenképen ki kellene egészíteni egy gyámügyi közigazgatási törvénnyel, amely nemesak a közigazgatási eljárást szabályozná, hanem azokat a jogszabályokat is, amelyek anyagi közigazgatási jogi feltételeket írnak elő.² Ez a körülmény megköveteli, hogy kritériumot állítsunk fel arra nézve, hogy mely szabályok valók a magánjogi törvénykönyvbe és melyeket kell azzal párhuzamosan közigazgatási törvénybe foglalni.

A kritériumot az a jogviszony határozza meg, amelyben a korlátolt cselekvő képességű, tehát a gyámhatóság felügyelete alatt álló személy másokkal szemben áll.

A gyermek szüleivel áll a legszorosabb erkölcsi és jogi viszonyban. Az árvák (teljes árvák) gondviselésében a szülők helyébe a gyám lép. Ugyanez a helyzetük a testi, lelki vagy erkölcsi fogyatkozásuk miatt gyámság alá helyezett nagykorúaknak.

A kiskorú gyermekek, árvák és gondnokoltak adott körülmények közt szüleiken és t. képviselőjükön kívül más, harmadik személyekkel is érintkezésbe kerülnek és köztük és a harmadik személyek között jogviszonyok keletkeznek.

Ez a kétféle jogviszony határozza meg, hogy mi való a törvénykönyvbe.

Külső viszonyban a harmadik személyt nem érdekli a t. képviselő és a kiskorú vagy gondnokolt között fennálló viszony. Harmadik személyeket csak az érdekli, hogy az a személy, akivel jogviszonyba akarnak lépni, cselekvőképese-e avagy nem; ha cselekvő-

¹ Amint a tervezet a telekkönyvre vagy az egyesületi jogra nézve is tartalmaz rendelkezéseket, anélkül, hogy a telekkönyvi perenkívüli vagy az egyesületekre vonatkozó közigazgatási eljárást szabályozná.

² Ilyenek az 1877: XX. t.-c. 265—384. §-ai.

képtelen, ki van törvényes képviselőjére hivatva és a cselekvőképesség hiányát kinek a cselekvése pótolja? Érdekli az, hogy a kiskorú nagykorúsítva van, de nem érdekli, hogy a gyámhatóság minő feltételek esetén nagykorúsítja a kiskorút. Érdekli az, hogy a kiskorú törzsvagyonának elidegenítéséhez gyámhatósági jóváhagyás kell-e, de nem tartozik reá, hogy a gyámhatóság mily okból hagyja jóvá a jogügyletet?

A korlátolt cselekvésű személy tehát harmadik személyekkel szemben egyenlő jogú és erejű fél miután jogi cselekvésének hiányát t. képviselője, illetve a gyámhatóság cselekvése pótolja, jogai és kötelezettségei érvényesítésének rendes bírói (peres) eljárásban nincs akadálya és a külső jogviszonyban harmadik személyekkel szemben keletkező jogvitás ügyei bírói döntésre alkalmasak.

A külső jogviszonyrendező jogszabályok tehát a magánjogi törvénykönyv keretébe tartoznak.

Másként áll a helyzet a belső jogviszonyban. Ez a jogviszony nem a felek önkéntes elhatározásán, hanem vagy természeti esemény (születés) vagy hatósági tény (gondnokság alá helyezés, kirendelés) következtében áll be. Ebben a viszonyban nem állanak egyenlő jogú és erejű felek egymással szemben, hanem az egyik fél jogi cselekvésében korlátozva van s rendszerint tehetetlen. Ez a fél tehát különös hatósági védelemre szorul. Ebben a viszonyban aránylag kevés jogkérdés fordul elő, amely hatósági döntésre alkalmas volna annál több nevelési, közoktatási, egészségügyi, szociális vagy magángazdasági kérdés, amelyek csak kivételes esetekben kívánnak meg hatósági beavatkozást, inkább csak rendszeres hatósági felügyeletet.

Ezek a belső viszonyt rendező jogszabályok tehát nem valók a magánjogi törvénykönyvbe, amint nem valók vita esetén bírói eljárásra és döntésre sem. Természetes, hogy a családjogi kapcsolatban azok a jogok, amelyek nagykorúakat is megilletnek, a magánjogi törvénykönyv szabályozása alá tartoznak, mint p. o. a névhez, ranghoz való jog, tartási köteletség.

II. Mielőtt a tervezet gyámsági részére áttérnék, meg kell említeni azokat a családjogi szabályokat is, amelyek következményeikben sokszor a legsúlyosabb helyzetbe hozzák a gyámhatósági szerveket.

A tervezet a családi otthon védelmétől áthatott nobilis szellemenben a legszigorúbb védelemben részesíti a törvényes születés vélelmét; kereseti jogot ugyanis záros határidőben és csak az atyának, az anya hozzájárulásával a gyermeknek és még az örökösöknek ad. Ez az álláspont nagyon helyénvaló volt egy egészséges konszolidált polgári társadalomban, de szembeszökő helyzeteket teremt az átalakulásban levő, vagy ingatag helyzetű, erkölcstelen viszonyok közt élő társadalmi rétegekben.

Gyámügyi igazgatási szempontból ugyanannyi kifogást lehet emelni a házasságon kívül született gyermek származásának elismerése és az utólag kötött házassággal való törvényesítés tervezete ellen is. A tervezet nem köti ugyanis semminemű tárgyi feltételhez, sőt az anya hozzájárulásához sem az elismerést és az

utólagos házasság által való törvényesítést. Az anyával a törvénytelen gyermek születése után kötött házasság és a férj részéről való elismerés teljesen elegendő a gyermek törvényesítéséhez és a tervezet azt sem követeli meg, hogy legalább a nemzés lehetősége bizonyítva legyen, holott köztudomású, hogy a névadó házasságok és törvényesítések sok esetben valóságos üzérkedés tárgyai.

Az ily álházasságok, vagy névadó házasságok következményeit a gyámhatóságok érzik meg s nem áll módjukban azok hatását a törvényesítés megakadályozásával vagy a születés törvényességének megtámadásával ellensúlyozni vagy legalább ilyen atya szülői jogait korlátozni vagy megvonni. Tudunk ilyen papírra nem vethető, de nyílt titkot képező esetet, amikor a vagyonos anya a házasságon kívüli szülés hátrányainak elkerülése végett névadó házasságot kötött. Az anya halála után a vélelmezett atya vette át a kiskorúak örökségének kezelését és a kiskorúakat önző gazdálkodással és a jövedelemfölösleg iránti követelésével majdnem tönkre tette addig, amíg a gyámhatóság arról tudomást szerzett és az atyát elmozdította. El lehet képzelni, hogy az ilyen atyát a kiskorúak gondviselésében nem az atyai szeretet vezérli.

Azokon a vidékeken, ahol a vadházasságok gyakran fordulnak elő s ilyenek a nagyvárosok szegénynegyedei is, még furcsább esetek keletkeznek. Gyámhatósági praxisomban előfordult, hogy az örökagyó atya s annak törvényes felesége is más-más egyénnel élt vadházasságban. Viszont az atya vadházastársa egy harmadik egyénnel a törvényes felesége volt. A törvény szerint az örökagyó atya természetes gyermekei élettársa férjének nevére voltak anyakönyvezve, viszont a törvényes feleségének élettársától származott gyermekei az örökagyó leszármazóinak jegyeztettek be az anyakönyvbe. A gyámhatóságnak pedig nem állott semmiféle eszköz a rendelkezésére, hogy a hátra maradt természetes gyermekek érdekeit védelmezze és a vélelmezett törvényes gyermekek jogszerű igényeit kizárja.

Előfordult olyan eset is, hogy az örökagyó atyának volt egy, feleségének első férje után vélelmezett törvényes gyermeke, volt egy a házasságon kívül született gyermeke és volt egy törvényes gyermeke ugyanattól a nőtől. Halála után mind a három gyermek igényt tartott a hagyatéokra. A törvényes házassággal való visszaélések (névadó és álházasságok), a leszármazás ellenőrizetlen elismerése és az utólagos házasság által való törvényesítés és azok megtámadhatatlansága miatt nemcsak a férjre és a gyermekre nézve származhatnak hátrányok, hanem kihatnak a felmenő rokonokra, s velük szemben öröklési és tartási igények származhatnak. Kihatnak a felmenő rokonok örökösire és kihatnak némely fontos közjogi (p. o. főrendi származás) és közigazgatási (nyugdíj, nevelési járulék) jog gyakorlására is.

Az örökbefogadásnak is vannak igen kényes természetű következményei a gyámügyi igazgatás szempontjából. Ismerünk olyan esetet, amikor a férj feleségének vagyonos gyermekeit fogadta örökbe nyilván azért, hogy a gyámhatóság ellenőrzése alól a nejét kivonja és zilált anyagi viszonyai mellett örökbefoga-

dott gyermekei jövedelemfeleslegére igényt szerezzen. Ismerünk számtalan olyan esetet is, amikor az örökbefogadás állampolgárság vagy községi illetőség szerzése végett történik. Erre igen alkalmas módot nyujtana a tervezetnek az a rendelkezése (220. §) is, amely az örökbefogadott öröklési igényének kizárását megengedi.

Ámbár az örökbefogadási szerződésnek gyámhatósági és kormányhatósági megerősítése bizonyos kautélát nyujt az abutárius célzatok elhárítására, a magánjogi törvénykönyv nem nélkülözheti az örökbefogadás erkölcsi célzatának meghatározását és a vele ellenkező szerződések megtámadásának lehetőségét. Különösen előfordulhat a vagyonos kiskorúak örökbefogadása esetén, hogy az örökbefogadás tartási igények, vagyonkezelési és jövedelemfeleslegre való jog szerzésére irányul.

III. Áttérve a magánjogi törvénykönyv tervezetének gyámsági szabályaira, meg kell állapítanunk, hogy javarészában fenntartja az 1877 : XX. t.-c. intézményes osztályozását azzal a különbséggel, hogy az atyai hatalom helyett szülői hatalmat konstruál.

Ennélfogva a kiskorúak szülői hatalom vagy gyámság, az elmebajos vagy tékozló nagykorúak gondnokság alatt állanak. Ezenkívül ismeri a vagyonkezelő, ideiglenes és a törvényes képvisellel megbízott gondnokot is. A gyámügyi igazgatás szempontjából tehát az a kérdés merül fel, hogy célszerű-e az atyai hatalom intézményének feladása és ahelyett a szülői hatalom beállítása?

Az atyai hatalom feladása a mai társadalmi és családi viszonyok közt mindenesetre indokolt és célszerű. Atyai hatalmat ugyanis csak a római és a magyar rendi jogrendszer ismer. Mindkettőnek jellemvonása a gyermek alávetettsége az atyai hatalomnak. A római jogrendszerben a gyermek szerzeménye az atya tulajdonává vált. A gyermek személye fölött az atya rendelkezett, minélfogva a szörnyszülöttet megölhette, a gyermeket megfenyíthette, maga helyett fogságba adhatta vagy rabszolgának adhatta és gyermeke részére gyámot rendelhetett.

A magyar jogrendszerben (Hármaskönyv I. részénél 51. és következő címei szerint) a gyermek szerzeménye az atya osztatlan birtokába került. Joga volt az atyának gyermekét (de nem kegyetlenül) megfenyíteni, sőt be is zárni; joga volt a gyermek terheit átvenni és végső szükség esetén gyermeke vagyonát elidegeníteni; joga volt fiát maga helyett túsul adni és joga volt fiától követelni, hogy őt a fogságból váltsa ki és érte kezességet vállaljon. Joga volt végül gyermeke részére gyámot (gondnokot) nevezni.

Az atya atyai hatalma a halál, hűtlenség és hadifogság esetén kívül az osztály által ért véget, amit meghatározott okoknál fogva az atya vagy a fiú kérhetett. A leányok az atyai hatalom alól férjhezmenetelük által szabadultak fel.

Werbőczy Hármaskönyve szerint az atyai hatalomhoz tartozó jogosítványok közül, miní sui generis jog, csak a gyámnevezés joga maradt meg. A többi jogosítványok (túsuladás, fogságból kiváltás, bünyenyítés és bezárás) megszűntek vagy a gyámok jogaival azonossá váltak. A gyámokat is megilleti ugyanis a tör-

vényes képviselő joga, a gyermekek gondviselése, t. i. elhelyezése és a vele való érintkezés és a vagyonkezelés joga, rendszerint számadás terhe alatt, kivételesen számadás nélkül (ami a gyakoribb eset), mint az atyát, aki rendszerint számadás nélkül, kivételesen számadás terhe alatt kezeli a gyermek vagyonát.

A gyámügyi igazgatás szempontjából az a legfeltűnőbb különbség az atya és gyám között, hogy a gyám szükségszerűleg mindenkor, az atya pedig csak kivételesen (a kiskorú vagyonszerzése, az atya távolléte, csőd stb. esetén) áll a gyámhatóság felügyelete és ellenőrzése alatt.

Az atyai hatalomhoz tartoznának még a szülői jogok, amelyek viszont a természetes és törvényes gyám jogaival közösek vagy az anyával egyetértőleg gyakorlandók.

A sui generis szülői jogok a gyermek keresztnévének meghatározása; a gyermek elhelyezése és a vele való érintkezés a szülők elválása vagy különélése esetén; a tartási igény a gyermekkel szemben; végül a gyermek jövedelemfölségéhez való jog.

Meg kell állapítani, hogy *atyai hatalom* oly értelemben, amint azt a Hármaskönyv lefektette, *ma már nincs*. Ma csak szülői jogok és köteleességek vannak és gyámság van.

Ha tovább vizsgáljuk a Hármaskönyvben szabályozott atyai hatalmat, meg kell állapítanunk, hogy az a birtokos nemesi rend külön joga volt, mint az ősiségi jogrendszer függvénye, amit az is bizonyít, hogy az atya és fia közt létre jött osztállyal vagy az osztályt maga után vonó esemény folytán (halál, hűtlenség, hadifogságba jutás, a fiuk vagy lányok házasság kötése által) szűnt meg. Az atyai hatalom jogalapja az 1848 : XV. t.-c. intézkedéséből az ősiség eltörlésével megszűnt. De már a Hármaskönyv is ismeri a természetes és törvényes gyámságot a nemesi renden (Hk. I. rész 113. címének 1. §-a) t. i. ha a birtokjogok a fiúra és leányra az anya elhalálozása esetén anyai jogon szállanak, amely javak tehát — úgy látszik — nem voltak az atyai javakkal osztatlan közöségbe vonhatók.¹ A jobbágyi rendben nem volt atyai hatalom, amint az az 1856. : IX. t.-c. 6. §-ából is kitűnik. Úgy látszik, hogy a polgári rend sem ismerte az atyai hatalmat, amire jellegzetesen mutat a szászok statutuma II. könyvének 3. címe (de tutelis).

Az osztrák polgári törvénykönyv szerint, amely nálunk 1861-ig, Erdélyben 1877-ig volt érvényben, az atyai hatalom gyűjítő fogalom, mert a 147. §. értelmében azok a jogok, amelyek főleg az atyát, mint a család fejét illetik, teszik az atyai hatalmat.

Az atyai hatalom fogalmának fenntartása tehát már az 1877 : XX. t.-c. alkotásakor sem volt időszerű, mert a nemesi rendnek az ősiségi rendszer eltörlésével jogalapot vesztett jogintézményét nemcsak fenntartotta, hanem még kiterjesztette a lakosság többi részére.

Az atyai hatalom fogalmának fenntartását, sőt az anyára való kiterjesztését a gyámügyi igazgatás szempontjából azért kell ki-

¹ Ezt a Hk. I. része 54. címének 1. §-a is megerősíti, amennyiben a fiúra anyai ágon szállott birtok az atya és fia között nem esik osztály alá.

fogás tárgyává tenni, mert a végrendeleti gyámnevezés jogát kivéve az atyai hatalom ma már majdnem teljesen azonos a természetes és törvényes gyámsággal, amint ezt a tervezet indokolása is elismeri.¹ Mennyivel egyszerűbb lenne ez a része a törvénynek, ha a szülői jogok közé beiktatnák, hogy a gyermekek fölött a t. és t. gyámság az atyát, halála vagy akadályoztatása esetén az anyát illeti meg és abban csak akkor nem erősíthetők meg, ha velük szemben a gyámságból való kizárási vagy elmozdítási okok igazoltatnak. Ily rendelkezés esetén az összes gyámi jogok és köteleességek együtt volnának tárgyalhatók az atyára vagy anyára vonatkozó kivételekkel és nem kellene ugyanazokat a rendelkezéseket állandóan ismételtetni vagy azokra utalgatni.

Az atyai, illetve a tervezett szülei hatalom fogalmának kirekesztése a törvénykönyvből más, lényeges okokból is szükséges. A tervezet az atyai és anyai jogokat a gyermek vagyonának kezelésében úgy körülbástyázza és abból a gyámhatóság felügyeleti és ellenőrzési jogát úgy kirekeszti, hogy a gyámhatóság a kiskorú érdekében csak akkor nyulhat a szülei jogokhoz, amikor a kiskorú külön vagyonának javarésze már elveszett, amint ezt számtalan eset igazolja. Ilyen rendelkezés helyes volna, ha minden atya a kaszinó-tagok erkölcesével kezelné gyermeke vagyonát. De sajnos nagyon sok olyan atya van, aki tékozlásával, könnyelműségével vagy szorult viszonyai miatt a kiskorú vagyonát veszélyezteti. Ismertünk olyan esetet, amikor az atya vagyonkezelésével az egyik gyermek vagyonából a többi gyermekét akarta részeltetni. Független adósságokkal terhelt ingatlan vagyont már az is veszélyezteti, ha az atya rossz gazda s néha csak egyszer mulasztja el a kamatok és törlesztés fizetését. Ilyenkor az ingó, és sok esetben az ingatlan vagyont alig lehet megmenteni. A gyámhatóságnak a tervezet nem ad semmiféle hatékony eszközt, hogy a ily gazdálkodás következtében a kiskorú vagyonának elvesztését megelőzze. Utólag pedig a gyámhatóság az elé a nehéz döntés elé jut, vajjon az atyát sikkasztásért vagy hűtlen kezelésért börtönbe juttassa-e vagy a feljelentéstől gyermekei érdekében álljon el?

Az atyai vagyonkezelés ellenőrzését a szülői jogok érintése nélkül egyik-másik vármegye árvaszéke (Veszprém, Somogy) a kiskorúak előzetes védelme szempontjából igen egyszerűen oldotta meg. Azt az atyát, kinek gyermeke vagyonhoz jutott, arra kötelezi, hogy az árvaszék előtt a kiskorú vagyonát terhelő adósságok esedékes kamatainak, törlesztési részleteinek és a köztartozásoknak rendes fizetését évenként igazolja. Ez annyira plauzibilis, hogy a törvénykönyvbe való felvétele a gyámügyi igazgatás szempontjából elengedhetetlen volna. Indokolt volna az atya számadási kötelezettségének kimondása az atya újabb házasságkötése esetén, éppen úgy, mint ahogy ily esetben az anya is számadásköteles. Nagyon sok zavart és családi viszályt el lehetne

¹ Indoklás. I. k. 145. l. 2. bekezdése szerint a gyám viszonya a gyámmolthoz családjogi jellegű, mert hiszen jogai és kötelezettségei a szülőével nagyjából azonosak stb.

kerülni ezzel a rendelkezéssel. Az atya szigorúbb elbírálása sem ismeretlen honi jogunkban, amint az a Hármaskönyv I. részének 113. cikkéből is kitűnik, mely szerint, ha a nem nemes apa második feleséget veszen és gyermekei vagyonát pazarolni kezdi, ebben az esetben gyámsága megszűnik.

Nem ad jogot a tervezet a gyámhatóságoknak, hogy a gyermek tartásdíját és elhelyezését időszakonként ellenőrizze akkor, ha akörül a szülők között vita van, pedig az állandó, tárgyilagos ellenőrzés sok ilyen ügynek a méregfogát venné ki.

A szülei hatalom keretében a gyermektartás, elhelyezés és érintkezés jogát a törvényes elválás és különélés esetében a tervezet oly részletesen és annyi megkötéssel szabályozza, hogy az a gyakorlatban sok bonyodalomra fog alkalmat szolgáltatni. Nagyon sok gyermektartási ügyben lehet tapasztalni, hogy a szülő nem szeretetből ragaszkodik a gyermekhez, hanem elvált házastársa elleni gyűlölethől, sőt az is előfordul, hogy gyermekét eszközül használja fel elvált házastársa ellen. Ezekben a kérdésekben véleményem szerint leghelyesebb kimondani, hogy vitás esetekben a közös kiskorú leánygyermek és a 7 éven aluli fiúgyermek az anyánál, 7 éven túl a fiúgyermek az atyánál helyezendő el gondviselés végett, hacsak ellene a gyámságból való kizárási vagy elmozdítási okok nem igazoltatnak. A gyámhatóság ily esetekben előzetesen intézkedik, fenntartván a gondviselésből kizárt szülő jogát, hogy szülői jogának megsértése címén a bírói útát vegye igénybe.

A szülei hatalom részleteire nézve több észrevételt lehetne tenni, de annak itten nincsen helye.

IV. A tervezet fenntartja gyámsági törvényünk megkülönböztetését a gyámság és gondnokság között. A kiskorú árvák gyámság alatt állanak, a nagykorúak pedig gondnokság alatt. Gondnokság alatt állanak még a kiskorúak is, kiknek gyámja bizonyos cselekmények tekintetében korlátozva van (vagyonkezelő gondnok, ügygondnok stb.) Ezt a disztinkciót a pandekta jog elvei szerint az osztrák polgári törvénykönyv hozta be hazai jogunkba (tutela és carutela). Ezt az idegen eredetű különbséget a tervezet mereven fenntartja.

Összevetve a gyámság és gondnokság mai intézményét az eredeti magyar intézménnyel, látni fogjuk, hogy a gondnokság a magyar rendi jogban nem volt azonos a gondnokság mai intézményével. A Hármaskönyv gyámsági szabályai szerint ugyanis a kiskorúak törvényes koruk (12 év) elértéig gyámság, azontúl gondnokság alatt állottak. A törvényes koron alul levő kiskorú gyámja a kiskorú teljes jogú törvényes képviselője, gondviselője és vagyonkezelője volt. A gondnok csak a kiskorú vagyonát kezelte.

Gondnokság alatt állottak még a hajadonok, a férjes nők. Az esztelenek, örütek, holdkórosok és tébolyodottak törvényes korukon túl is atyai hatalom vagy gyámság alatt állottak.¹ Rendi

¹ Indokolás. I. k. 192. lapja szerint a gondnokság alá helyezett nagykorú jogi helyzete nagyjában hasonló a kiskorúéhoz.

alkotmányunk idején tehát az őriütek ugyanoly védelem alatt állottak, mint a törvényes koron aluli (serdületlen) kiskorúak. Viszont a gondnoki tisztt csak a vagyonkezelésre terjedt ki és a gondnokolt csak annyiban volt korlátozva, hogy fontosabb ügyleteihez (osztály, zálogbaadás stb.) a gondnok hozzájárulása volt szükséges.¹

A hatályban levő gyámsági jogunk a gondnokságnak több nemét ismeri (vagyonkezelő gondnok, ügygondnok, zárgondnok, ideiglenes gondnok, osztályrész gondnok stb.) A gondnokság közt az 1877: XX. t.-c. 28. § a), b) és c) pontja alapján gondnokság alá helyezett nagykorúak gondnoksága majdnem teljesen azonos a gyámság intézményével. Maga a tervezet is (411. §) kimondja, hogy a gyámgondnok jogállása általában ugyanaz, mint a gyámé. Ennek a gondnoknak jogköre is általában a törvényes képviseletre, a gondviseletre és a vagyonkezelésre terjed ki. Ezen a tényen nem változtat az, hogy a nevelés és pályaválasztás a gondnokoltra nézve tárgytalan, míg az ápolásnak annál nagyobb jelentősége van. Maga a tervezet is érzi ezt a különbséget és ezért az elmebajosok és tékozlók gondnokát gyámgondnoknak nevezi. Ennél sokkal célszerűbb volna ezt a gondnokságot teljesen azonosítani a gyámsággal, ami sok félreértést kiküszöbölhetne és a törvény szerkezetét is egyszerűsítené.

V. Gyámsági törvényünk legnagyobb hibája az, hogy legnagyobb részében a vagyonos kiskorúak és gondnokoltak érdekeinek védelmére irányul, a vagyontalan árvák és testi, lelki vagy erkölcsi fogyatkozásban szenvedő emberek részére pedig minimális védelmet biztosít. A gyámsági törvény keletkezésekor ez érthető volt, mert annak idején még alig volt proletáriátus. A szociális irányzat még ismeretlen volt, mert az ily irányú tevékenységet még nagyrészt pótolta a patriarchális gondolkozás és az egyházak erős társadalmi befolyása. A gyámsági törvénynek ez a hiánya odavezetett, hogy a gyámhatóságok tevékenységéből a vagyontalan árvák és gondnokságra szoruló felügyelete majdnem teljesen kiesett. Nagyon sok árvaszék működése legnagyobb részében a vagyonos árvák és gondnokoltak vagyoni ügyeinek igazgatásra szorítkozik. A gondnoki védelemre szoruló vagyontalan egyének gyámhatósági felügyeletét szerfölött korlátozza a gondnokság alá helyezési eljárás költségessége, ami miatt a vagyontalan elmebajosok általában nem jutnak gyámhatósági védelemhez. A gondnokság alá nem helyezett elmebajosok közegészségügyi felügyelete ugyanis nem mindenben pótolja a gyámhatósági védelmet. A gyámsági törvényünknek ezt a hiányát bizonyos mértékig pótolta a gyermekvédelem (elhagyottá nyilvánítás) intézménye anélkül azonban, hogy annak magánjogi vonatkozásai szabályozva lennének. Nincs például magánjogi alapja annak, hogy az egészséges anya csecsemő gyermekét szoptatni köteles, ami a gyermekvédelemnek egyik fontos követelménye. Nincs magánjogi alapja a szülei jog korlátozásának, ha a gyermek züllésnek indult

¹ Hk. I. rész. 55. és 124. címei.

és családi környezetében való megjavításra nincs kilátás. Nincs magánjogi alapja annak, hogy a családi környezetében romlásnak vagy fertőző betegségnek kitett gyermek atyjának atyai hatalmát vagy anyjának t. és t. gyámsági jogait korlátozzák, ha egyébként gyermekük nevelését és vagyonkezelését nem hanyagolják el. A fiatakorúak büntetőjogi védelmét sem követik megfelelő magánjogi jogszabályok.

A cselédsorban levő kiskorúak gyámügyi felügyelete is szerfölött hiányos. Serdültkorú gyermekek cselédszolgálatát csak az a hatósági gyakorlat akadályozza, hogy részükre cselédkönyvet, illetve munkakönyvet nem állítanak ki. A serdültkorú háztartási és gazdasági alkalmazottak pedig minden gyámi vagy gyámhatósági ellenőrzés nélkül vannak alávetve idegen egyének hatalmának és a nagyvárosi élet kísértéseinek. Ennek a kérdésnek is vannak magánjogi vonatkozásai, elsősorban atekintetben, hogy a t. képviselő képviseleti és gondviseleti joga mennyiben van korlátozva a kiskorú fölött. Hasonló magánjogi kérdés merül fel az ipari és kereskedelmi tanoncok alkalmazásánál is.¹

A magyar magánjogi törvénykönyv tervezete alig haladja meg gyámsági törvényünk védelmi kereteit. A szociális irányzatnak nyomát alig találjuk benne. Modern jogalkotásban nem nélkülözhetjük legalább is a korszerű eszmék kiinduló pontjának lerögzítését, amelyet a bírói és gyámhatósági gyakorlat továbbfejleszteni tud.

A modern szociális elvek további követelménye az is, hogy az állam ne csak a kiskorúaknak, árváknak és a bíróilag cselekvőképtelenné nyilvánított embereknek nyújtson védelmet, hanem azokat az ügyefogyott embereket is részesítse védelemben, akik bármely testi, lelki, vagy erkölesi fogyatkozásúak vagy rokkantságuk miatt többé-kevésbé tehetetlenek, vagy öregségükkel járó rokkantságuk vagy szellemi eltévelyedésük (senilitas) miatt támogatásra szorulnak. Ezek részére szükséges volna a gondnokságnak egy enyhébb formáját rendszeresíteni olyan jogkörrel, mint amilyent a régi magyar gondnokság tartalmazott. A gondnokot, helyesebben gondviselőt (pártfogót) a gyámhatóság rendelné ki bírói rektifikáció fenntartásával. Jogköre nem terjedne túl a személyi és vagyoni felügyeleten és egzisztenciális ügyekben (1877: XX. t.-c. 113. §) a hozzájáruláson vagy annak megtagadásán.

A tervezet 420 §-ában találunk is törekvést, amely megengedné a gyámhatóságnak, ily fogyatkozásban szenvedők részére a gondnokrendelést, de annak az a feltétele, hogy a gondnokrendelést az illető maga kérje vagy abba beleegyezzen, illuzoriussá teheti az intézményt.

A szociális védelemnek a magánjog terén is még tovább kell mennie. Védelemben kell részesíteni az öreg szülőket, akik vagyonukat gyermekeiknek életjáradékuk fejében átadták. A védelem állhat a szerződés kötés bizonyos korlátozásában (közjegyzői ok-

¹ A gyámhatósági védelem hiányait igen messzemenően tárja fel *Szeiberling Rezső*. (A kiskorúak és gondnokoltak külön joga a kapcsolatos jogszabályok keretében. Veszprém, 1932.).

irat, esetleg gyámhatósági jóváhagyás) és a teljesítmények ellenőrzésében. Önmagukkal szemben kell megvédelmezni azokat az aggastyánokat, akik, valamely lelki aberráció hatása alatt vagy haszonleső egyének befolyása alatt meggondolatlan, esetleg létalapjukat veszélyeztető cselekményekre ragadtatják magukat. Ily védelem állhat a 70 éven felüli embereknel, a magán végrendekezés érvénytelenségében, házasságkötésükhöz, törzsvagyonuk elidegenítéséhez gyámhatósági jóváhagyásban stb.

Még több ilyen példát lehetne felhozni a szociális védelemnek a magánjog terén való megvalósítására. Ma a szociális védelmet a közigazgatási szervezet közigazgatási eszközökkel igyekszik megvalósítani, de munkáját csak akkor fogja siker koronázni, ha azt kongruens magánjogi jogszabályok kiegészítik. Természetes, hogy a szociális irányzat érvényesítése a polgári törvénykönyvben nem könnyű feladat, de bármily nehéz a probléma megoldása, annak egy korszerű jogalkotásból hiányoznia nem szabad.

A tervezet tárgyi rendelkezéseihez is lehetne a gyámügyi közigazgatás szempontjából több észrevételt fűzni, de ezek tárgyalása nagyon messze vezetne. Elég itt annyit leszögeznünk, hogy a gyámügyi igazgatást, az indokolt egyéni jogok tiszteletbentartásával, a magánjogi törvénykönyvnek is elő kell mozdítania és nem szabad a gyámhatóságok működését leküzdhetetlen akadályok elé állítani a tehetetlen emberek védelmében.

ALSÓ LÁSZLÓ.

A NÉMET BIRODALMI KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG MEGTEREMTÉSE.

Köztudomású, hogy a nemzeti szocializmus politikai programjának egyik legsarkalatosabb pontja volt a német birodalom egységének teljessé tétele. Ezt a célt szolgálták a közigazgatás terén végrehajtott nagyszabású reformok, amelyek sorába valósággal korszakalkotó újítást fűzött a vezér és kancellár 1941. április 5-án kiadott törvényerejű rendelete a birodalmi közigazgatási bíróság (Reichsverwaltungsgericht) felállításáról.

Ennek a jogalkotó aktusnak a jelentőségét akkor világíthatjuk meg a legjobban, ha röviden emlékeztetünk arra, hogy milyen *hosszú vajudás előzte meg* a Reichsverwaltungsgericht most megtörtént életrekelését. Attól kezdve, hogy a múlt század második felében a német államok már nem elégedtek meg a közigazgatási jogvitákban való döntésnek a rendes polgári bíróságokra való bízásával,¹ de elvetették maguktól a francia mintára bevezetett, a cselekvő közigazgatás szervezetéhez tartozó államtanácsok fenntartásának gondolatát is, a létesített önálló közigazgatási bíróság-

¹ A polgári bíróságok ilyen tevékenységében ugyanis ekkor már jogtalan beavatkozást láttak a közigazgatás funkciójában. — V. ö. Scholz: Die Verwaltungsgerichtsbarkeit im Dritten Reich (1956), 58. l., Maunz: Die Zukunft der Verwaltungsgerichtsbarkeit (Deutsches Recht, 1935, 478. l.)

kat *Land-onként külön*, kisebb-nagyobb mértékben eltérő szervezettel és hatáskörrel alkották meg.² Az első világháború után a *Weimari alkotmány 107. §-a* — az egyéni jogok védelmének érdekében hivatkozva — két rendelkezéssel igyekezett előmozdítani ennek a változatos jogi szabályozásnak az egyesítését: egyrészt felhívta a birodalomnak ezt az intézményt még nem ismerő tagállamait az önálló közigazgatási bírászkodás bevezetésére, másrészt előírta közös Reichsverwaltungsgericht felállítását. Az előbbi intézkedésnek pl. Hamburgban és Brémában volt foganatja, az utóbbit ellenben 1935-ig, Hitler uralomrajutásáig nem hajtották végre. A Reichsverwaltungsgericht-re vonatkozó törvényelőkészítő munka ugyan folyamatban volt, 1927-ben és 1950-ban nyilvánosságra is hozták a kidolgozott javaslatokat, de törvényerőre egyikük sem emelkedett.³ A Weimari korszakban tehát a birodalmilag egyöntetű jogi rendezés gondolata e téren igen kevésbé haladt előre, sőt a fórumrendszer töredezettségét inkább még fokozta az, hogy több szakirányú, speciális hatáskörű birodalmi közigazgatási bírói szervet állítottak fel.⁴

A magát ezzel a tételes jogi helyzettel szemben találó *Harmadik Birodalom* államvezetésének elsősorban abban a kérdésben kellett döntenie, hogy a *közigazgatási bírászkodásnak* a liberális korszakból eredő *intézménye egyáltalán fennmaradhat-e* a nemzeti szocializmus világnézeti és politikai légkörében. A kérdésre a szakírók többsége és illetékes kormányférfiak (így *Frick* belügyminiszter,⁵ *Frank* igazságügyminiszter⁶) igenlően válaszoltak és így a legutóbbi években már világossá vált a fejlődés iránya, amely az egyes Land-ok közigazgatási bírászkodási rendszerén részletmódosítások végrehajtásában és a Reichsverwaltungsgericht felállításának elhatározásában volt összefoglalható.⁷

² A közelebbi adatokat l. *Szerző*: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban (1959), 84—85. l.

³ L. e. javaslatokról *Szerző*: A közigazgatási bírászkodás és legújabbkori fejlődése (1952), 22. l.

⁴ Ilyen, az egész Reich-re illetékes, de csak meghatározott ügycsoportra kiterjedő hatáskörrel rendelkező bíróságok voltak, pl. a birodalmi pénzügyi bíróság, társadalombiztosító bíróság, gazdasági bíróság, kartell-bíróság, védjegy-bíróság, biztosítás-felügyeleti bíróság, hajózási bíróság stb. Kimerítő felsorolásukat l. *Scholz*: i. m., 44—45. és 61—65. l.

⁵ Probleme des deutschen Verwaltungsrechts (Deutsche Verwaltung, 1956, 529. l.).

⁶ Recht und Verwaltung (1959), 50—55. l. — Különösen érdekes itt Franknak az a megállapítása, hogy a közigazgatási bírászkodásra főleg azért van szükség, mert a tisztviselők is tévedhetnek és ha sérelmes intézkedéseikkel szemben nem adunk bírósági panaszjogot, úgy az emberek az állam és a párt legkülönbözőbb hatóságait rohamoznak állandóan orvoslásért. — A közigazgatási bírászkodás eltörlése mellett hangoztatott érvek tömör összefoglalását l. ugyancsak *Frank* miniszternek az 1941. április 3-iki rendeletet méltató Das Reichsverwaltungsgericht c. cikkében (Deutsches Recht, 1941., 1169. l.).

⁷ A közigazgatási bírászkodás további megtartásának indokolása és a különböző Land-okban végrehajtott, tételesjogi módosítások tekintetében utalunk A közigazgatás jogszerűsége a mai államban c., már említett munkánk 100—105. és 104—109. lapjain foglaltakra, valamint A közigazgatási bírászkodás a nemzeti szocialista Németországban c. cikkünkre (Közigazgatástudomány, 1959, különösen 110—112. l.).

Az egységes birodalmi közigazgatási bíróság régóta kísértő eszméjének *valóra válása* íme most, a háború folyamán történt meg. Az ez év április 3-iki „Führererlass“ bevezető sorai röviden megjelölik a rendelkezés kibocsátásának kettős *okát*: a közigazgatás egyszerűsítésére és a háborús időkben szükséges megtakarítások elérésére való törekvést. Ilyen indítékok mellett természetes, hogy a rendelet 1. §-a több meglévő közigazgatási bírói fórumot von össze a Reichsverwaltungsgericht keretébe, 2. §-a pedig felhatalmazza a birodalmi belügyminisztert további birodalmi szakbíróságoknak a Reichsverwaltungsgericht-tel való egyesítésére.⁸ Az 1. § értelmében *beolpadó bíróságok* között szerepel a weimari időkben felállított Reichswirtschaftsgericht, továbbá a Hitler-i törvényhozás alkotta Reichsdienststrafhof, a katonai kisajátítások ügyében ítéelő Entschädigungsgericht, a hadikárok megállapítására hivatott Reichskriegsschädenamt, végül a harmadfokon eljáró porosz közigazgatási felsőbbbíróság és a bécsi Verwaltungsgerichtshof, amely még a külön Ausztriának 1875-ben keletkezett, egyetlen, vagyis általános hatáskörű és első s végső fokon ítéelő közigazgatási bírói fóruma volt. A rendelet 2. §-a Poroszországon és az Ostmarkon kívül a többi birodalmi Land-ok és Gau-ok legfőbb közigazgatási bíróságaira nézve a belügyminiszternek ad felhatalmazást a szükséges intézkedések megtételére; a szövegből azonban azt már nem lehet kivenni, hogy itt is beolvasztásra kerül-e majd sor vagy ezek egyszerűen csak a Reichsverwaltungsgericht alá rendeltetnek-e.⁹ Azt nem tartjuk vitásnak, hogy a Land-ok alsóbb fokú közigazgatási bíróságai első fórumként fennmaradnak, persze most már a Reichsverwaltungsgericht alá rendelve. — Az új birodalmi közigazgatási bíróság *illetékessége* egyébként a rendelet 9. §-ában foglaltakból kitűnően a bekebelezett keleti területekre (tehát a volt Lengyelországnak nem a főkormányzóságba foglalt, hanem a Birodalomhoz hozzácsatolt, mintegy 80.000 km²-t kitevő részére), valamint a cseh-morva protektorátusra is kiterjed.

A Reichsverwaltungsgericht *székhelyéül* a rendelet „további intézkedésig“ *Berlint* jelöli ki. Frank miniszter a rendelet kiadása alkalmából megjelent, már idézett cikkében sikraszáll amellett, hogy a birodalmi közigazgatási bíróság mindig Berlinben is maradjon, mert szerinte az egész birodalomra kiterjedő jelentőségű, vezető közigazgatási intézmények csak Berlinben lehetnek: ez a megoldás meghagyja, sőt kiemeli a nagyobb vidéki gócpontoknak, a Gau-k székhelyeinek a tájban gyökerező különleges jellegét.

A Reichsverwaltungsgericht az ítélezési teendőket *tanácsokban* végzi; fel kell állítani egy ú. n. nagy tanácsot is. A tanácsok tagjainak számát, továbbá a nagy tanács összeállítását és feladatát (valószínűleg döntvényalkotást) nyilván a belügyminiszter által kibocsátandó végrehajtási rendelet fogja megállapítani. A szabályozásnak a „Führererlass“ által kijelölt iránya minden-

⁸ Ezt Frank miniszter, mint a rendelet hivatalos kommentátora, a lehető legszélesebb körben végrehajthatónak tartja.

⁹ A köztársasági korszakban készült 1950-as javaslat a birodalom akkori szövetséges állam-jellegének megfelelően a tagállamok közigazgatási felsőbbbíróságait épségben kívánta hagyni, csupán meghatározott ügyekben fellebbezést engedett volna ítéleteik ellen a Reichsverwaltungsgerichthez.

esetre eleget tesz az irodalomban általánosan hangoztatott nézetnek, amely az ítéletnek társasbíróság által való hozzászában ma is fokozott biztosítékot lát.¹⁰

A Birodalom közigazgatási bíróságának tagjai közt három csoportot különböztet meg a vezéri határozat: rendes, rendkívüli, valamint mellékfoglalkozás-ként eljáró és tiszteletbeli tagokat. A rendes tagok közül kerülnek ki a bíróság elnöke, alelnöke, tanácselnökei; ezeken kívül bírák és tanácsosok vannak közöttük. A rendes tagsági hely elnyerésének feltételei: 1. a 30. életév betöltése, 2. legalább 5 évi magasabb közigazgatási avagy bírói szolgálat.¹¹ Ezekre az állásokra a Vezér és kancellár nevez ki. A rendkívüli tagoknak is magasabb közigazgatási vagy bírói szolgálatot teljesített egyének közül kell ki kerülniök; ezeket a belügyminiszter osztja be a bírósághoz a szükséglethez képest, meghatározott időre. A mellékfoglalkozású, illetve tiszteletbeli tagokat különleges természetű feladatok felmerülése esetén hívják be a bíróság tanácsaiba. Képesítésüket, alkalmazásuk módját és közelebbi szerepüket a rendelet nem tisztázza. Így egyelőre azt sem lehet tudni, hogy itt közigazgatási tisztviselők részére rendes ügykörük ellátása mellett adandó megbízásról, vagy kinevezett, esetleg — ami kevésbé valószínű — választott laikus egyéneknek az ítélezésbe való bevonásáról, avagy esetleg mindkettőről van-e szó; a szakírók eddig általában szembehelyezkedtek ennek a módszernek a Reichsverwaltungsgericht-nél való alkalmazásával.

Nagyjelentőségű a rendelet 7. §-a, amely a *közigazgatási bírák függetlenségének* szabatos, nemzeti szocialista értelmezésű meghatározását adja.¹² Eszerint a Reichsverwaltungsgericht tagjai az ügyek eldöntésében semmiféle utasításnak nincsenek alávetve: szavazatukat szabad, a tényállás egészéből merített meggyőződésük és a nemzeti szocialista világnézet által meghatározott jogmagyarázat szerint kell leadniok. Ebben a definícióban — mint Hans Frank legilletékesebbnek tekintendő magyarázata kifejti — bennefoglalatik az, hogy a bíráskodás fogalmi lényegéhez tartozik az utasításoktól való mentesség, hogy a tanács minden tagja véleményi nyilváníthat, és pedig mindkét fél meghallgatása után, az összes körülmények ismeretében, nemkülönböztetve, hogy állásfoglalásáért nem vonható felelősségre. Ennek a szabad véleménynyilvánításnak mégis korlátot szab az, hogy meg kell egyeznie a nemzeti szocialista világnézet elveivel, amelyek a pártprogramban, Hitler „Mein Kampf”-jában és néhány a Führer által sajátkezűleg aláírt, hiteles magyarázatban vannak lefektetve. A bírónak álláspontja kialakításánál mindig azt a kérdést kell magában feltennie, hogy miként döntené el a Vezér a szóbanlévő konkrét vitát? Ennek a mérlegelésnek a során nem annyira a jogszabályok betűit, mint inkább az egész jogrendszer szellemét kell figyelembe venni. A jogszabályok alkalmazásakor a Hitler Adolf névvel jegyzett tör-

¹⁰ L. *Danckwerts*: Die Verwaltungsgerichtsbarkeit im nationalsozialistischen Staate (a Frank miniszter által kiadott Deutsches Verwaltungsrecht c. gyűjteményben, 1937, I.), *Scholz*: i. m., 140—145. és 160. l.

¹¹ Érdekes, hogy ez a szabályozás szinte teljesen megegyezik azzal az elgondolással, amelyet *Scholz* már többször hivatkozott munkájában vázolt; az eltérés csak annyi, hogy ő 35 éves korminimumot akart szabni. A közigazgatási és bírói képesítésű tagok egymáshoz való arányát (pl. fele-fele, mint Poroszországban vagy nálunk is) a rendelet — ugyancsak *Scholz* álláspontjával egyezően — nem szabja meg.

¹² A bíró függetlenség eddigi jogi alapjairól l. *Koellreutter*: Deutsches Verwaltungsrecht (1938), 166—167. l.

vények és rendeletek nyilván nemzeti szocialista szelleműeknek tekintendők, a többi jogforrásoknál vizsgálni lehet azt, hogy összhangzatosak-e a Vezér felfogásával.¹³

Mint a bírák független jogállásával kapcsolatos rendelkezéseket említjük meg, hogy a Reichsverwaltungsgericht rendes tagjai *áthelyezhetők*, de csak a költségvetési évek végén; a rendkívüli tagok kirendelése, ennek előre meghatározott ideje alatt, nem vonható vissza.

A rendeletben foglalt, a bíróság szervezetét nagy vonalakban kiépítő szabályok közé tartozik végül az, amely a közérdek képviselőjére *birodalmi főügyészt* állít a Reichsverwaltungsgericht mellé. Az ügyész természetesen itt sem független személyiség, a belügyminiszter felügyelete alatt áll és a Birodalom központi főhatóságainak utasításaihoz van kötve. A birodalmi főügyész kirendelése némi betekintést enged a Reichsverwaltungsgericht előtt folyó eljárás várható szabályozásába, amelyre egyébként a vezéri rendelet nem terjeszkedik ki.

A Reichsverwaltungsgericht *hatáskörébe* tartozó ügyekre vonatkozólag a rendelet csak azt az utaló szabályt tartalmazza, hogy ezeket törvényes előírások állapítják meg. Azt hisszük, nem merész az a következtetésünk, hogy a birodalmi közigazgatási bíróság hatáskörét ennek folytán nem elvi definíció, hanem hosszabb-rövidebb felsorolás, *taxáció* fogja megszabni. A kérdés szabályozásának módja az egyes Land-okban igen különböző. Anhalt, Bajorország, Braunschweig, Hessen, Lippe, Mecklenburg és Oldenburg a részletes taxáció módszerét fogadták el; Poroszország és Baden is taxatív felsorolást alkalmaznak, de ennek egyes pontjai az ügyek igen tág körét fogják át (pl. a rendőri intézkedéseket vagy az adóügyeket általában a közigazgatási bíróság elé vihetőnek minősítik); Szászország, Württemberg, Lübeck, Hamburg, Bréma, Thuringia és az Ostmark viszont valamely átfogó meghatározás keretein belül minden közigazgatási aktussal szemben elismerik a bírósági panasz jogát.¹⁴ A nemzeti szocializmus hatalomra kerülése után több Land-ban (Porzország, Lübeck, Hamburg), elég hamarosan (1953) végrehajtott módosítások a közigazgatási bíróságok hatáskörének megszorítását célozták, elvonva előlük azokat a politikai vagy felügyeleti természetű határozatokat, amelyek a mai közösségi felfogás szerint az egyének által be nem panaszolhatók. A Reichsverwaltungsgericht hatáskörének az ügyek részletes kijelölése útján való megállapítása ennek az irányzatnak a vonalába esnék, szemben pl. az 1950-as javaslat álláspontjával. A Harmadik Birodalom jogászai közvéleményében mindenesetre az a nézet a túlnyomó, hogy a közigazgatási bíráskodás intézményét fenn kell tartani, de az államvezetés hatékonyságát nem szabad vele veszélyeztetni.

A fentidézett, egészen rövid hatásköri rendelkezés folytán nyilvánvaló, hogy a Reichsverwaltungsgericht-nek az ügyek kivizsgálása (tény- és jogkérdés, vagy csak az utóbbi) terén biztosított lehetőségeket és a hozott ítélet hatását (megállapítás, megsemmisítés, vagy megváltoztatás) csak a belügyminiszter által kibocsátandó végrehajtási utasítások írják majd körül.

Ez a nagy horderejű vezéri jogalkotás 1941. május 1-én lépett hatályba. Rendelkezéseinek teljes végrehajtása után az egységes birodalmi közigazgatási jog mindig jobban kiformalódó épületének egyik legfontosabb pillérévé fogja alkotni.

MARTONYI JÁNOS.

¹³ Frank: Das Reichsverwaltungsgericht. 1170—1171. l.

¹⁴ Fleiner: Institutionen des Deutschen Verwaltungsrechts (1928), 255—256. l. és Scholz: i. m., 15—21. l.

A VÁROSIGAZGATÓ (CITY MANAGER) AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN.

A 150 milliós Amerikai Egyesült Államok sokezer városának igazgatása meglehetősen szabadon fejlődött ki. Nem kapott felső, központi szabályozást, mint Középeurópa országaiban. A megkötöttség hiánya az igazgatási elvek és a követett gyakorlat olyan érdekes sokféleségét alakította ki, amelynek tárgyilagos vizsgálata érdekes és értékes tanulságokkal szolgál.

Mindenekelőtt azzal kell tisztában lennünk, hogy a „város“ (*city*) megnevezés Amerikában is éppenúgy, mint nálunk is, nem szabatos jogi fogalom.¹ A szó általános használata szerint Amerikában „city“ minden zárt település, a lélekszámra és igazgatási formákra való tekintet nélkül. A jog szerint a zárt települések közül csak az igazi city, amelyet az állami törvényhozás külön *city charter*-ben, ünnepélyes írott nyilatkozatban annak elismer, igazgatásának szervezetét és működését megállapítja. (Addig csak *town* a település hivatalos neve.) A statisztika a városokat vizsgálva minden 1.000 lélekszámon felüli zárt települést idesorol, jogi formájára való tekintet nélkül, sőt a felsorolásokba ide szokták számítani a 2.500 lélekszámnál nagyobb szétszórta településű villatelepeket (*urban places*) is. Általában azonban, ha city-ről, városról, mint külön társadalomtudományi, különösen pedig igazgatási problémát nyújtó fogalomról szó van, a 10.000-nél nagyobb lélekszámú zárt településeket értik alatta. Az 1958. évi adatok szerint ilyen városa 959 volt az Egyesült Államoknak.

Városigazgatási forma tekintetében négy főalakot különböztetünk meg az Egyesült Államokban. Egymásután alakultak ki, de ma is még mind a négy megtalálható egymás mellett.

1. A „gyenge polgármesteri“ alakzat (*weak mayor form*) a demokrácia alapelveinek szigorú követéséből és a montesquieu-i hatalmak elválasztása elv túlhajtott értelmezéséből eredt. Lényege, hogy a város igazgatásának összes szerveit, a (rendszerint nagy létszámú, 15-nél több főnyi) városi tanácsot, a polgármestert, az összes fontosabb városi tisztségeket betöltőit, valamint a városi bizottságok tagjait is közvetlenül a polgárok választják. A polgármester összes ténykedése, az általa tett esetleges (kisebbségi jelentőségű állásra szóló) kinevezés a tanács jóváhagyása alá tartozik.²

A „gyenge polgármesteri“ formát a XIX. század ma már messze túlhaladott megoldásának tartják az igazgatás szempontjából. Nagyon könnyen helyet enged a napipolitika befolyásának, nem teszi lehetővé megfelelő szakemberek érvényesülését. A városigazgatásnak nincs igazi feje, főnöke, általában a felelősség annyira megoszlik, hogy az eredményesség lehetetlenné válik.

¹ Ld. *Magyary Zoltán*: Amerikai államélet. Bp. 1954. 64—79. old.

² A „gyenge polgármesteri“ forma szervezeti ábrázolását a 311. oldalon lévő vázlat a) pontja mutatja.

2. A *bizottsági alak* (commission form) az előbb felsorolt hátrányok kiküszöbölését célozta. A választópolgárok öt bizottsági tagot választanak a város igazgatására. Ezek intézik együttesen a város ügyeit, egyúttal pedig egy-egy ügyosztályt is vezetnek.³ Városi tanács nincs, polgármester sem. Egyes helyeken ugyan az egyik bizottsági tag megkapja ezt a címet, de nem főnöke a többieknek, csak „primus inter pares.” A Texas állambeli Galvestonban alkalmazták először ezt a formát 1900-ban. Mint a századforduló nagy vívmánya, oly gyorsan terjedt, hogy másfél évtized múlva a közepes nagyságú városok (30.000—500.000 lélekszámig) egyharmada már ezt az igazgatási formát választotta.

Igazgatási elvek szempontjából a commission forma azért érdekes, mert egyetlen (és kisszámú) testületben *egyesíti a szabályalkotási és végrehajtási hatalmat*. Egyébként azonban könnyen kimutatható elvi hátrányai vannak: nincs feje, felelős vezetője a városnak; az ügyosztályok szakértő vezetését semmi sem biztosítja, mert lehet, hogy öt üzletembert, vagy öt mérnököt, ügyvédet, újságíró, vagy éppen öt „politikust” választanak egyszerre, hiszen a választás általánosan történik és nem az egyes ügyosztályok vezetésére. A politika nehézség nélkül érvényesülésre jut az igazgatásban. Az egyoldalúan csak saját ügyosztályának érdekét néző bizottsági tag költekezésének nincs ki határt szabjon; általában nincs, aki a város egészének ügyeiért személyében felelős lenne. Könnyen öt külön kis igazgatás alakul ki.

3. Az „erős polgármesteri” alak (strong mayor form) szintén az elsőnek tárgyalt „gyenge polgármesteri” formát fejleszti tovább a polgármesteri tisztség nagyobb hatalommal való felruházása által. A polgármester alkalmazza és bocsátja el az ügyosztályok személyzetét, sőt vezetőit is. Ő készíti elő a költségvetést és terjeszti elfogadásra a tanács elé. Vétőjoggal élhet a tanács határozataival szemben.⁴

Az igazgatás egységes vezetése tehát biztosított. Nem küszöböli ki azonban a politikát. Ha a politikus egyúttal jó igazgatási szakember, akkor ez a forma teljes sikert eredményez. Ez azonban igen ritka eset. „Több az eshetőség egy, mint öt jó adminisztrátor választására. Mégis, a választás ritkán eredményez egyetlen jó adminisztrátort is. Majdnem változatlanul politikusokat eredményez.”⁵ Egyébként pedig minden polgármesternek *kell* törődnie a pártpolitikával is, mert különben jövő megválasztása hiúsul meg. Könnyen holtpontra juthat továbbá a város ügye, ha a polgármester és a tanács nem értenek egyet. A tanács nem hagyja jóvá a polgármester költségvetését, a polgármester pedig vétőjogával él a tanácsi határozatokkal szemben.

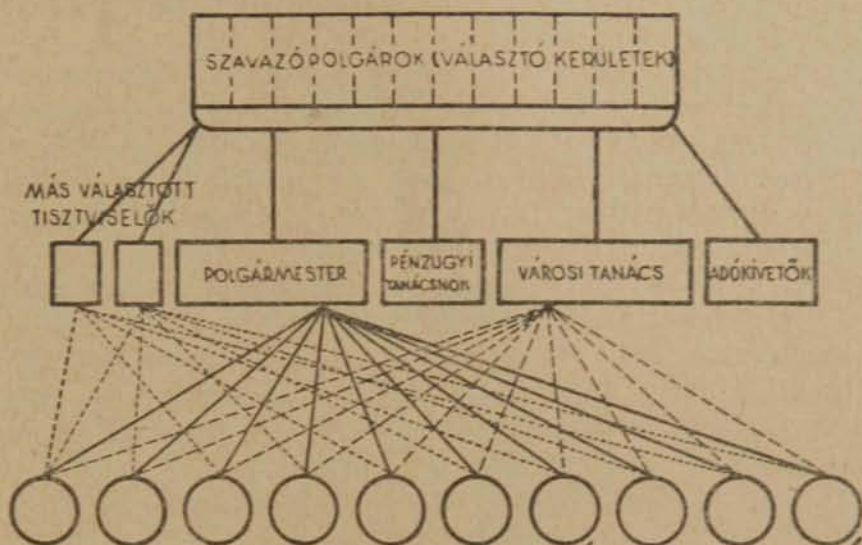
Felmerült mint lehetőség az az elvi megoldás, hogy a polgármester, mint felelős politikus vezető, nevezzen ki maga alá egy

³ Szervezeti ábrázolását ld. a 311. oldal b) pontjánál.

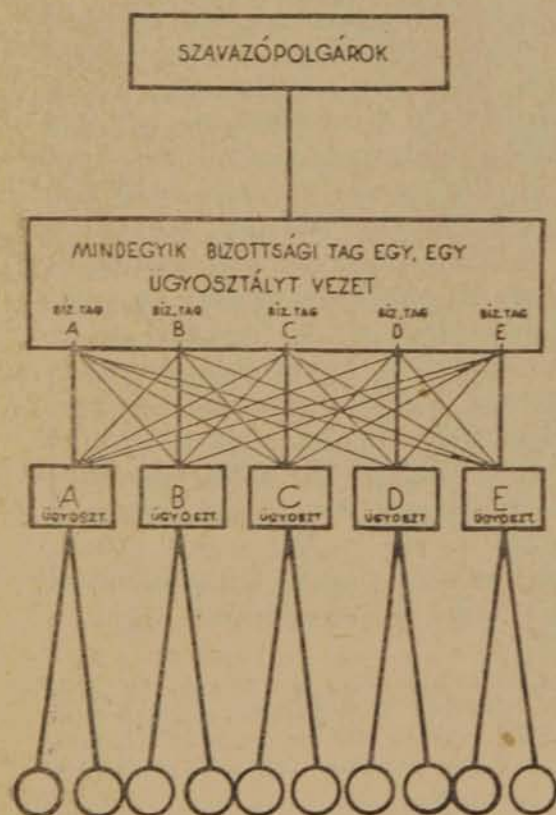
⁴ Szervezeti alakját tekintve megegyezik a „gyenge polgármesteri” formáival. Ld. a 311. oldal a) ábráját.

⁵ Forms of Municipal Government. Prepared by National Municipal League. New York City, 1959. 9. old.

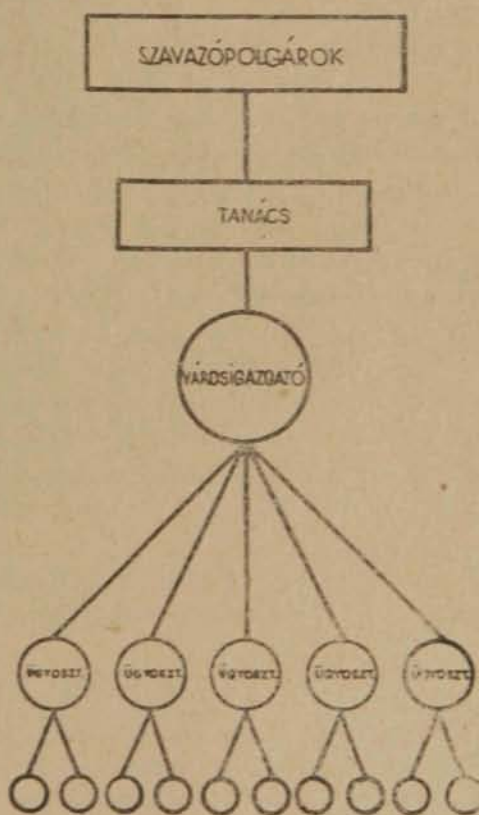
A, A POLGÁRMESTERI SZERVEZETI ALAK

B, A BIZOTTSÁGI SZERVEZETI ALAK

C, A VÁROSIGAZGATÓI SZERVEZETI ALAK

igazgatási szakembert az ügyek gyakorlati elintézésére. Ezt az elgondolást a gyakorlatban még alig vitték keresztül, így hiányoznak a tapasztalatok arról, hogy az igazgatásnak ez a két feje hogyan működne együtt.⁶

A polgármesteri, különösen pedig a bizottsági forma előnyeinek és hátrányainak mérlegeléséből született meg a városigazgatói (city manager) forma. Pártolói úgy jellemzik, mint a XX. századi városigazgatás legnagyobb vívmányát, amely az Egyesült Államok legfőbb hozzájárulása a városigazgatás gyakorlatához.

4. A városigazgatói forma (city manager form, vagy council manager form) is kettős pillérre épít. Az egyik a polgárok által választott kisszámú (15-nél kevesebb tagú) tanács, a másik a tanács által alkalmazott (szerződötetett) városigazgató, aki ezt a pályát élethivatásának választotta.⁷ A városigazgató (city manager) tehát nem városbéli pártpolitikus, hanem városigazgatási szakember, aki a város ügyeit teljes egyéni felelősség mellett intézi. A tanács bármikor elbocsáthatja; egyébként is a várospolitika legfőbb alapelveit, beleértve azt is, hogy évente mennyi pénz költethető, a városi tanács szabja meg. A várospolitika megállapítása és végrehajtása ezek szerint szigorúan elválasztott.

Elsőnek 1908-ban a Virginia állambeli Staunton város (jelenleg 12.000 lakosú) vezetett be hasonló rendszert, de még polgármesterrel kombinálva. A tanács-városigazgatói rendszert teljes mostani formájában a Dél-Karolinai Sumter város (1930-ban szintén 12.000 lakosú) valósította meg, 1912-ben. A rendszer rögtön igen nagy feltűnést keltett. Az amerikai városszövetség által 1900 óta kiadott és állandóan módosított, fejlesztett városi minta-szabályrendelet (model city charter) 1916 óta ezen az igazgatási formán épül fel.

A city manager rendszer az igazgatási, főnöki tennivaló egyetlen kézbe való egyesítését (és felelősséggel való egyesítését!) helyezi előtérbe.⁸ Az Egyesült Államok alkotmánya is már az egységes, egyetlen fő alatti végrehajtó hatalom elvét fogadta el az Unió elnöke hatáskörének megállapításánál. A city manager rendszer ennek az elvnek változatát jelenti; a city manager a városi tanács *alatt* van, általa bármikor elbocsátható, tehát az általános várospolitikát megszabó testülettől nem független, mint ahogyan az Unió elnöke (a „strong executive”) független a törvényhozó testülettől.

A városigazgatói rendszert a magánvállalatok igazgatásával szokták párhuzamba állítani. Ott ugyanis már kezdettől fogva a

⁶ Ugyanilyen elgondolásban készült Kassa városának a csehszlovák uralom utolsó éveiben alkotott városi szabályrendelete: a politikus polgármester és két alpolgármester alá, a városi igazgatás élére a városi főtanácsost állította, mint állandó, élethivatásszerű tisztviselőt. A szabályrendeletnek ez az intézkedése azonban nem került megvalósításra.

⁷ A rendszer szervezeti ábrázolását a 311. oldal c) pontja mutatja.

⁸ „Ott fejleszti tovább a bizottsági (commission) igazgatási formát, ahol az a leggyöngébb, vagyis az igazgatási oldalon.” — írta már 1914-ben egy amerikai szakember. (James, Herman G.: The city manager plan, the latest in American city government. The American Political Science Review, Vol. VIII. 1914. 610. old.)

pártpolitikától mentes igazgatási szakértő előtérbe állításának elve érvényesült. Világosan felismerték, hogy az igazgatás jóságát, az összes szervek megfelelő együttműködését, az adminisztrálásban szakértő vezérigazgató biztosítja, az eredményességért ő a felelős, nem pedig a tőkepénzesekből alakult igazgatótanács. Az eleinte csak ügyvezetésre, határozatok végrehajtására kiszemelt vezérigazgató ezért került csakhamar a vállalat élére, megelőzve fontosságban és befolyásban az igazgatótanács elnökét.

Eleinte sokhelyütt aggodalommal nézték a city manager eszme terjedését, éppen a városigazgatás elméleti szakemberei közül is: vajjon nem válik-e az adott nagy hatáskör folytán a város egy-egy lelkiismeretlen, csak a maga és pártja hasznát tekintő pártpolitikus prédájává? A tapasztalatok feleslegessé tették az ilyen aggodalmakat. Az is kiviláglott, hogy a city manager forma a demokrácia alapelveivel sem ellenkezik, hiszen a city manager hatáskörét a polgárok szavazata által elfogadott városi szabályrendelet írja körül, a manager személyét pedig a polgárok által választott tanács tagok választják ki. Csak éppen a demokrácia túlhajtását szünteti meg: a bizottságok, tanácsok által száműzött eredményeséget helyezi vissza méltó helyére.

A city manager rendszer állandó terjedését mutatja, hogy 1940-ig 520 községet tért át igazgatásában erre az alakra; ezek közül azonban 22 város időközben más igazgatási formára tért vissza. E számok részleteit nézve, 1938 március 1-én 465 városban és 7 megyében volt ez az igazgatási forma érvényben. Az Amerikai Egyesült Államok 6.250 ezernél nagyobb lélekszámú városi közsélete közül 436-ban city manager igazgató. Az arány erősen megváltozik, ha csak a 10.000-nél nagyobb lakosságú városokat vesszük. Itt 959 város közül 187 (kerekén 20 %) vezette be a city manager rendszert; 95 százezernél nagyobb lakosságú város közül pedig 17. A 451.000 lakosú Cincinnati köztük a legnagyobb. A nagyobb és magyar fülnek is ismerős városok közül city manager van továbbá Dallas (260.000 lakos), Davton (201.000), Kansas City (400.000), Miami (111.000), Niagara Falls (75.000), Oklahoma City (185.000), Rochester (328.000), Schenectady (96.000), Toledo (291.000), és Trenton (125.000) városokban is. A legnagyobbak, a milliós nagyvárosok tehát hiányoznak ebből a felsorolásból.

Érdekes, hogy a city manager rendszer terjedése túlhaladt az Amerikai Egyesült Államokbeli városok körén. Magában az Egyesült Államokban ugyanis 1938-ig hét megye (county) igazgatásában is bevezették a manager-rendszert, köztük a New York állam-beli Monroe County a legjelentősebb, 424 ezres lélekszámával. Át-terjedt továbbá a rendszer 19 külföldi városra: Kanada 14, Porto Rico 1 városára, sőt — amiről Európában nagyon kevesen tudnak — magában Európában négy ír városra is: Dublin (400.000), Cork (78.000), Limerick (40.000) és Dun Laoghaire 35.000 városaira.

A City Managerek Nemzetközi Szövetsége (International City Managers' Association, 556 taggal) kimutatása szerint 1939. január 1-én a városigazgatók 15 %-a 15 éven, 58 %-a pedig 5 éven felüli városigazgatói gyakorlattal rendelkezett. Az aktív városigazgatók

szolgálati ideje átlagban hét és fél évet mutatott. Volt már olyan városigazgató, aki nyolc különféle várost szolgált ebben a minőségben, 87 városigazgató működött kettőnél több városban. Ennek főleg az a magyarázata, hogy azokat a városigazgatókat, akik egy kisebb város vezetésében jó hírnevet szereztek, mindig nagyobb városok hívják meg jobb feltételekkel.

A Committee on Public Administration of the Social Science Research Council legújabbán szakemberekkel vizsgálta meg 16 council-manager rendszerű város igazgatását, a városigazgatói rendszer elfogadásának történetét, alakulását és a mai helyzetet. A 16 várost úgy válogatták ki, hogy legyen köztük kisebb és nagyobb, ipari és nem ipari, keleti és nyugati város, vagyis a főbb típusok mind kapjanak benne képviselőt. A 16 város tanulmányozásából leszűrt eredmény így alkalmas arra, hogy meglehetősen híven mutassa a rendszer kialakulását és mai állását.

Említettük már a városigazgatói és a magánvállalati vezérigazgatói rendszer párhuzamosságát. A városigazgatói rendszer gyökere az amerikai üzleti vállalkozások — elsősorban a részvénytársaság — szervezetéből ered. A XIX. század alatti egészen egyedül álló terjeszkedési lázban, a roppant arányú kereseti lehetőségek és vele a hatalmas verseny a magánvállalati igazgatás szervezetét csakhamar fontossá tették, olyan kérdéssé, mellyel foglalkozni érdemes és kell is. Érthető, hogy mikor a közben egészen háttérbe szorult, kicsiny helyi érdekek által kisajátított, közigazgatási kérdések — éppen elhanyagoltságuk következtében — lassan jelentkezni kezdtek, a sikeres üzletemberek a megoldást az ő bevált üzleti gyakorlatukban keresték.

„A város nagy üzleti vállalkozás, melynek részvényese a nép... Városi ügyeinket szigorú üzleti alapra kellene helyezni és nem pártemberekkel, sem republikánusokkal, sem demokratákkal, intéztetni, hanem olyan emberekkel, akik értenek az üzleti igazgatáshoz és a társadalomtudományhoz; akik közönségünk pénzét rájukbízott alapként kezelnék, amelyet bölcsen és gazdaságosan kell elkölteni, minden veszteség nélkül és minden polgár javára. A jó embereknek kellene érdeklődniük a városi igazgatás iránt, nekiünk pedig több államférfiúra és kevesebb politikusra lenne szükségünk,” mondta John H. Patterson már 1896-ban, Dayton város alapításának százéves fordulóján.⁹

Egészen hasonló az a propaganda szöveg, amellyel 1950-ban a Dallas-i legnagyobb napilap, a News agitált: „Miért nem vezeteti magát Dallas üzleti alapokon, üzleti módszerekkel, üzletemberek által? ... A city manager rendszer végeredményben üzleti igazgatási rendszer... A city manager egy részvénytársaság igazgatóságának vezérigazgatója. Dallas a részvénytársaság. Olyan egyszerű, mint az. Szavazz mellette.”¹⁰

⁹ Idézi *Bolling*, Landrum R.: *City manager government in Dayton*. Chicago, 1940. 8. old.

¹⁰ *Stone*, Harold A. — *Price*, Don K. — *Stone*, Kathryn H.: *City manager government in Dallas*. Chicago, 1959. 24. old.

A városigazgatói rendszerrel az üzleti igazgatásban felnőtt igazgatási szakemberek nemcsak a nagyvállalatok igazgatásában bevált szervezet és módszerek átültetését célozták, hanem a „politikus” városi vezetés hibáinak, hátrányainak megszüntetését is.

Ezek az elvek voltak a városigazgatói rendszer bevezetésének legfőbb mozgó erői. Egyszersmind pedig annak is legjobb magyarázatát adják: hol és hogyan terjedt el ez a rendszer.

A városigazgatói rendszer, mint a szakértő általi igazgatás, vezetés rendszere, megjelenésekor a városiasság fejlődési fokával párhuzamosan jelentkezett. Kisebb településekben, egészen kicsiny, alig pár ezres városokban az amerikai polgár — amint ezt az angolszász mult előírta — hozzászólt ahhoz, hogy az ügyeket maga intézze választott képviselői útján, tiszteletbeli mellékfoglalkozásként, aránylag kevés számú és alacsony képesítésű — majdnem inkább csak szolgáltnak nevezhető — végrehajtó személyzettel. Mihelyt azonban a lakosság kényelmének emelése céljából, vagy egyszerűen a kényszerítő szükség következtében (pl. rossz ivóvíz) vízvezetékre, csatornázásra, személtakarításra, villanyra, gázra, tűzoltóságra, épített, pormentes utakra, parkokra, gyermekjátékterekre stb. az igény fellép, ezeket már nem tudja sem a befolyásos polgárokból álló városi képviselőtestület, sem az azok alatti kezdetleges adminisztrációt végző pár kifizetésű alkalmazott maga el látni. Érdekes tapasztalati tényként állapíthatjuk meg, hogy az Egyesült Államokban a városok természetes fejlődése során a város (időrendben) legelső szakképzett vezető tisztviselőjeként a városi mérnök jelentkezik. Sőt azt a további tapasztalati tény is le rögzíthetjük, hogy ez a fejlődési fok körülbelül a 8.000 lélekszám nál jelenik meg.

A city manager tulajdonképpen ilyen természetes fejlődés során került be az amerikai városigazgatásba. A legelső city managerek — mint a már említett Staunton és Sumter városok példája is mutatja — 8—10.000 lélekszámú városokban tűntek fel. A város fejlesztéséhez szükségessé vált az utakról, közművekről való gondoskodás, ehhez szakembert, mérnököt kellett szerződtetni a városhoz. Ez a mérnök képzettségben és hatáskörben egyszerre túlszárnyalta az addigi városi alkalmazottakat. Könnyen átadhattak neki a városi polgárság vezetői olyan feladatokat is, amelyeket az addigi személyzetre nem bízhattak. A városi mérnök így megkapta a kisebb ügyekben való önálló intézkedés jogát is a városi tanácstól. A tanács ezeket a kisebb elintézni valókat már ügyis teherként, időtrabló lekötésként érezte. Tőlük szabadulva friss erővel láthatott a nagyobb ügyek, az igazi várospolitikai intézéséhez.

A mérnök, mint a városi igazgatásnak technikai szempontból végrehajtó feje, sok minden megreformálandó ügyet találhatott, ha akart, a városi adminisztrációban, hiszen a szigorúan vett mérnöki munkák mellett minden mérnök-vállalkozónak érzékének kell lennie a pénzügyek, anyagbeszerzés, munkásokkal való bánás, bizonyos fokú reklám, propaganda kérdéseire is. A reformálás nem volt nehéz. A városi igazgatás teljesen elhanyagolt területe szabadon várta az úttörőket. A városi tanács, a kisebb városok azelőtti

feje, nem volt igazi fejnek nevezhető, éppen mert sokfejű volt. Azok az eredmények, amelyeket a legelső városigazgatók értek és amelyeket a legkézzelfoghatóbban: pénzben kimutatva tudtak érzékeltetni, azok voltak a manager rendszer legjobb terjesztői.

A city manager rendszerre felfigyeltek a városigazgatással foglalkozók. A többség rögtön úgy üdvözölte, mint a régóta keresett gyógyszert, amely egycsapásra orvosolja a városi igazgatás sok hibáját. Voltak ugyan egyesek, akik óvatosabban ítélték, de mindenesetre a city manager rendszer mindjárt pártolókra és propagálókra talált. Sőt talán azt mondhatni, hogy ezek kiáltották ki rendszernek azt a városigazgatási megoldást, amelyre egy-egy kisváros józan üzletember-vezetői, a maguk módján gondolkodva, az előbb mutatott úton-módon rájöttek.

A városigazgatói „rendszer” tehát majdnem előbb jelent meg az elméletben, mint a gyakorlatban. Hosszú út vezetett egy-egy városban a rendszer elveinek befogadásáig. A megvalósítás — az egészen kis városoktól eltekintve — egyik esetben sem ment önmagától. Rendszerint nagy szerepe jutott benne a propagandának, a city manager rendszer nyújtotta előnyök tervszerű ismertetésének. E mellett azonban a döntő lépés városokint más-más tényezőnek köszönhető. Dayton, az első nagyváros, amely átvette a városigazgatói rendszert (1913), egy pusztító árvíz utáni újjáépítés kapcsán tért rá. A hatalmas gyárváros Rochesterben azért fogadták el, mert a város legbefolyásosabb embere, a Kodak gyár tulajdonosa, George Eastman pártolta. Eastman típusa volt annak a vezető amerikai üzletembernek, aki elítéli a napipolitika érvényesülését a városigazgatásban és helyébe az igazgatási szakembert kívánja ültetni. Az ő támogatásának köszönhető, hogy már 1915-ben várostudományi kutatóintézet létesült Rochesterben, a városi igazgatás tökéletesítésére. A manager-rendszer bevezetését ez az intézet ajánlotta. Ilyen tudományos intézetek által készített ténymegállapító tanulmányok és ezzel kapcsolatos javaslatok több más városban is (Austin, Davton), előfutárjai voltak a városigazgatói rendszer bevezetésének. Dallas városát azért lehetett meggyőzni a manager-rendszer előnyeiről, mert előző, commission rendszerű igazgatása súlyos adósságokba sodorta, amelyért az öt commissioner egyikét sem lehetett felelősségre vonni.

A városigazgatói rendszer bevezetése tehát az egyes városokban más és más okok következménye volt. Ugyanígy mások az elért *eredmények* is. Áttekintésük mégis könnyen lehetséges, mert lényegükben véve egyezők: mind az igazgatási teendők körébe tartoznak. Éppen ezért érdekes és tanulságos is szemügyre vételük, mert átfogó képét adják annak, hogy melyek azok az igazgatási kérdések, amelyeknek megoldását a legfontosabbnak tartják.

A *kisebb városokban* nagyjából négy csoportba osztható a city managerek reformtevékenysége.

A *pénzügyek* csoportja közöttük a legkiemelkedőbb. Minden városigazgató különös gonddal ügyel arra, hogy városa pénzügyei tökéletes rendben legyenek. Mindenütt bevezették az évi költségvetés készítésének rendszerét, mégpedig olyan formában, hogy azt

a manager maga állítja össze mérlegelve és összeegyeztetve az egyes városi szervek külön igényeit. A költségvetés így egységes és a város egészének érdekét nézi, nem pedig az egyes városi intézmények, osztályok külön-külön összeállított, csak saját érdekét tekintő előirányzatainak egyszerű egymás mellé állítása, mint az a régebbi rendszerek mellett volt szokásos. A városigazgatók jól tudják azt is, hogy a költségvetés csak terv, annak végrehajtási módja is rendkívül fontos. Ezért a kisebb városokban minden utalványozásnak és minden kiadásnak a manageren keresztül kell történnie. Az üzleti igazgatási elvek példaképpül vételének természetes folyamánya csupán, hogy mindenütt bevezették a központosított anyagbeszerzést és az esetleges városi üzemeket szigorúan üzleti számviteli alapokra helyezték, kettős könyveléssel, eredménykimutatás és mérleg készítésével.

Az évi költségvetés készítése mellett is ma már nélkülözhetetlen eszköze a city managernek a hosszabb távú *tervezés* is: a városi munkák, városfejlesztés és vele a pénzügyek több éves programjának megállapítása. A manager kezében összefutó munkák összhangjának biztosítása is megkönnyül ezzel. Woolhiser, Winnetka managere már 1925 óta „ötéves terv”-ekkel dolgozik.¹¹

Személyzeti téren a városigazgatók legfőbb törekvése a nappolitika befolyásának visszaszorítása és eltüntetése, vagyis a személyzetnek tisztán az érdemesség szerinti alkalmazása, beosztása és előmenetele.

A city managerek működésükről — rendszerint évente — tartalmas és gondos *jelentésekben* számolnak be. A jelentés a város közönségének szól, a polgároknak. A managerek célja ezzel a helyes értelemben vett propaganda: a városi ügyek iránti érdeklődés felkeltése, a helyeslés megnyerése, így a polgárság rokonszenvének és ezen keresztül segítségének biztosítása.

A *nagyobb városokban* a dolog természete szerint a city manager szerepe, működése és ezzel feladata egészen más. Abban az értelemben más, hogy az arányok növekedésével a feladatok sokkal bonyolultabbak és a kisebb városokkal azonos feladatok mellé újak is lépnek, különösen az igazgatás terén.

A városi *adminisztráció megszervezése és összhangjának biztosítása* egyre fokozódó gondot jelent. A managernek, mint az igazgatás felelős vezetőjének kettős feladatot kell megoldania: a munkakörök megosztása által mindenüvé a megfelelő szakember állítását és közöttük a zökkenésmentes együttműködés biztosítását. Az első széttagolást, a másik összevonást követel, az igazgatás fejének kell eltalálnia a helyes, mindent kielégítő megoldást, amelyre mindenütt érvényes mintát alkotni nem lehet. A managereknek más-más szervezettel kell dolgozniuk az egyes nagyvárosokban. Más és más elvek szerint kell csoportosítaniuk a munkaköröket, másként kell azt megszabniuk, mely osztályok, intézmények állanak velük közvetlen és melyek közvetett érintke-

¹¹ Monroe, David G. — Wilson, Henry O'Neal: City manager government in Winnetka (Illinois). Chicago, 1940. 55. old.

zésben. Bizonyosfokú hierarchia — ami ellen pedig régen nagyon tiltakoztak az amerikai városok — most már nélkülözhetetlen, mégpedig olyan alakban, hogy élén a manager áll. Több helyütt a városigazgató segédekét állít maga mellé (executive assistant). Az egyik manager az összhangot ezenfelül jelentésekkel akarja biztosítani, ezeket minden osztály és intézmény havonta küldi meg az összes többi városi szervezeti egységnek. A másik manager a személyes érintkezést mozdítja elő és rendszeresen összegyűjti az osztályok, szervek vezetőit a másokat is érdeklő munkák, tapasztalatok kicserélésére, megbeszélésére. A harmadik az eljárások, munkamódszerek egységesítésével, lerögzítésével törekszik a zavartalan együttműködés biztosítása felé.

Bármennyire is egyformán feje a manager a városi igazgatásnak, a szervezet arányainak növekedésével egyre jobban nő a távolság közöttük és a városi alkalmazottak között. A *személyzeti* téren ennek következménye az, hogy egyre kevesebb azoknak a száma, akikkel személyesen érintkezik és akiknek munkáját, sőt egyéniségét is, közvetlenül megismerheti. A személyes, lassan kiformalódó ítélet helyett segédeszközökről kell gondoskodni az alkalmazottak helyes megítélése érdekében. Előtérbe lép a minősítés kérdése, az eredményesség vizsgálata, mind az egyes alkalmazottakra, mind magukra az osztályokra, szervekre vonatkozóan. Fokozott jelentőségű szerepre jut az alkalmazottak helyes szellemének kialakítása és a személyzeti igazgatás alkalmas megszervezése. Mint negatívum, a legfontosabb minden nagyvárosban is az alkalmazottak politikai tevékenységének eltiltása marad.

A *pénzügyek* nagy fontossága ugyanaz, mint a kisvárosoknál. Azokéval szemben új feladat a pénzügyi igazgatás megszervezése. A városigazgatók az addig szétszórt pénzügyi tevékenységeknek lehetőleg egységes szervezetét valósították meg, ezáltal az előirányzás, tervezés és az ellenőrzés könnyebb lett. Nagyobb igazgatási méretek mellett fokozódó fontosságú a költségvetés betartásának ellenőrzése, a helyes számvitel, a városi vagyon leltárának pontos vezetése. Nagyobb méretek között bontakozik ki igazán a központi anyagbeszerzés lehetősége, megfelelő raktározással.

A *tervezés* elé táruló lehetőség is hatalmasan megnövekszik. Kisvárosban a tervezés kénytelen kis kérdésekkel, apró megtakarítási lehetőségekkel foglalkozni, nagyvárosban itt tudja a manager legjobban megnyerni magának a város közönségét. Érdekes módon a city manager rendszerű városok igazgatásáról készített tanulmányok azt mutatják, hogy milyen mértékben nő a város lélekszáma, ugyanolyan mértékben válik egyre fontosabbá az, hogy a manager megnyerje a város közönségének bizalmát. Kis városban elég a városi képviselőtestület túlnyomó részének támogatása, nagyvárosban azonban a közvélemény pártolása a döntő. Ezzel a közönség megfelelő *tájékoztatása* is növekszik fontosságban. Stephen B. Story, Rochester első city managere szerint: „A legnagyobb probléma, amely a tanács-városigazgatói igazgatás, sőt bármilyen, akár városi, akár megyei, állami vagy nemzeti kormányzat elé kerül, a választók tájékoztatása... A városigazgatók

ünnepélyes kötelessége városuk felé, hogy felébresszék az igazgatás tevékenysége felé az érdeklődést... Minden megengedett módot fel kell használni, hogy megmondjuk a népnek az ő ügyeit.¹²

„Mindenkinek, aki közigazgatási kérdéseket intéz, ügyelnie kell arra, hogy az egyszerűen egy társasjáték, amelyben a közönséget érdeklődésben kell tartania aziránt, amit ő csinál,” mondotta Henry M. Waite, Dayton első, igen sikeres városigazgatója.¹³ A kaliforniai 100.000 lakosú Berkeley 1929 óta „közigazgatási napot” tart. Teljes 24 órát, egy nappalt és éjszakát „nyílt ház”-nak (open house) nevez, ezalatt minden polgár szabadon járhat-kelhet a város minden épületében, helyiségében, szabadon nézheti a város igazgatásának működését, külön rendőrségi, tűzoltósági stb. gyakorlatokat rendeznek. 1938-ban már mintegy 10.000 nézőjük volt.¹⁴

A városigazgató helyzetét és munkáját az teszi igen kényessé, hogy bár feje a városi igazgatásnak, a rendszer szervezete szerint mégis alárendeltje a városi tanácsnak, amely pedig — ő hozzá képest — laikus a városi igazgatás szakkérdéseiben. A közönség elsősorban a városigazgatót látja, az adminisztráció hibáiért, sőt minden városi ténykedésért, őt teszi felelőssé,¹⁵ bár a rendszer elmélete szerint a city manager csupán végrehajtója a városi tanácsnak. A city manager rendszerben ez a kettősség könnyen okozhat nehézségeket. A városigazgató nem működhetik eredményesen másként, csak úgy, ha sikerül a föléje rendelt tanáccsal való teljes együttműködést biztosítani. Igen találó L. J. Houston, Fredericksburg managerének kifejezése: a városigazgató és a tanács közötti viszony a házasséhoz hasonlít. Akkor megy a legjobban, ha egyik fél sem kíván a másik fölé kerelkedni.¹⁶

A tanáccsal való zavartalan, síma együttműködés az az alap, amelyen a manager helyzete nyugszik. Tulajdonképpen csak úgy biztosítható, ha a manager megnyeri magának a tanácsot, olyan értelemben, hogy az nem alárendeltjének, hanem társának ismeri el, akinek nemcsak utasításokat ad, hanem tanácsát is kikéri.

A kimutatott eddigi eredményekből az a tapasztalat szűrhető le, hogy a városigazgató — és vele a városigazgatói rendszer — sikere mindig, minden városban a *manager személyétől* függ. Minden város más, mások a problémái és különösen mások azok a legkiemelkedőbb kérdések, amelyek a legsürgősebb megoldásra, vagy éppen orvoslásra várnak. Minden vezető működésének egyetlen mértékegysége van: a *siker*. A siker ad tekintélyt, a tekintély

¹² Idézi Masher, Fredrick C.: City manager government in Rochester. Chicago, 1940. 65. old.

¹³ Idézi Bolling, id. m. 21. old.

¹⁴ Harris, Arthur: City manager government in Berkeley. Chicago, 1940. 45—46. old.

¹⁵ Külföldről nézve különösen jól látszik ez. Az angol Gibbon így ír: „Az amerikai, igazi demokráciája ellenére is, egyetlen fejet kíván, amelyet — választáskor — könnyen levághat egyetlen csapásra, ha az ügyek rosszul mennek.” (Gibbon, I. G. The city manager in the United States. Public Administration, 1925. 45. old.)

¹⁶ Stone, Harold A. — Price, Don K. — Stone, Kathryn H.: City manager government in Fredericksburg. Chicago, 1959. 16. old.

biztosít olyan helyzetet a vezető számára, hogy elgondolásait keresztül viheti. Teljes mértékben áll ez a városigazgatóra is.

A mai város a társadalmi élet magas fokán álló szervezet. A városigazgatónak hasznára válik, hogy legtöbbször nem helybeli születésű, azaz más látókört is hoz magával. Hasznára van az is, hogy a városi alkalmazottak átlagánál jóval magasabb — rendszerint egyetemi — képzettségű. Nélkülözhetetlen továbbá, hogy az *igazgatás szakembere* legyen. Enélkül úgy jár, mint az a Jackson-i manager, aki építésznek kiváló volt, de amikor másfél év alatt minden szükséges városi építkezést lebonyolított, maga kérte elbocsátását, mert többé nem tudott mit csinálni. Az a city manager, aki nem ért az igazgatás szakkérdéseire, előbb-utóbb összeütközésbe kerül a tanáccsal és a város közönségével.

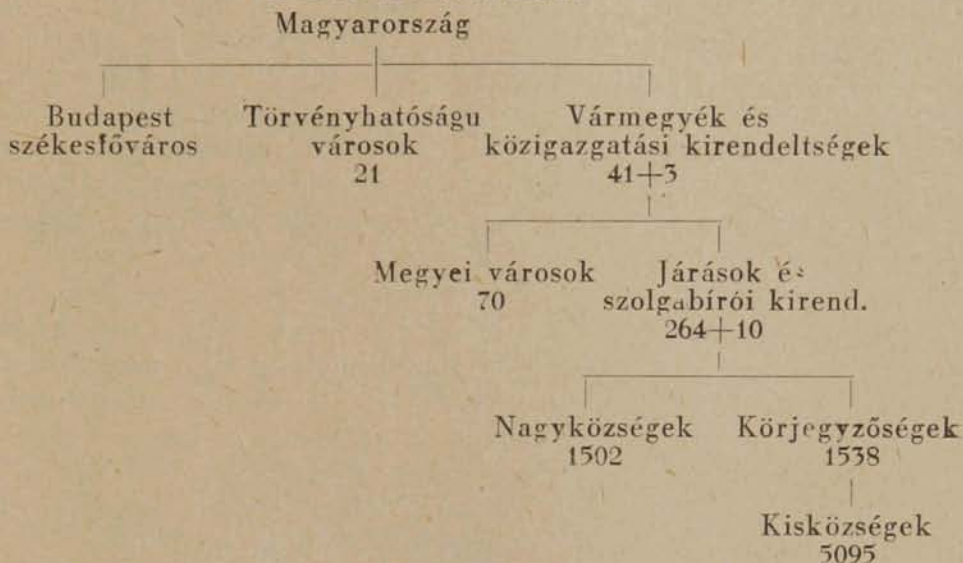
Még az sem elegendő azonban, hogy a manager egyszerűen csak értse az igazgatás kérdéseit. A legfontosabb az, hogy jó *főnök* legyen. Tudjon vezetni, legyenek tervei, értsen azok keresztülviteléhez. Ne csak dolgozni tudjon, hanem dolgoztatni is, irányítani, összhangba hozni, ellenőrizni mások munkáját. Tudjon eredményeket elérni és azokat sikerként el is fogadtatni.

Az igazi vezetői képesség velejárója a széles látókör. A sikeres városigazgató a városháza hivatalos helyiségein túl is lát. Sikerének előfeltétele, hogy ne csak a városi alkalmazottak ismerjék el jó vezetőnek, hanem a város közönsége is. A városigazgató itt talán hátrányban van a polgármester-rendszerű városok polgármesterével szemben. A polgármester mögött a város vezető pártja áll. Ilyen háttére nincs a városigazgatónak. (A milliós nagyvárosok ezért vonakodnak a manager-rendszerrel.) Ezt pótolnia kell, mégpedig *eredmények felmutatásával*.

A városigazgatói rendszer még nem érkezett el teljes kialakulásához az Egyesült Államokban. Előfordul, hogy egyes helyeken a manager-rendszerrel a polgármesteri igazgatási rendszerre térnek vissza. Az is megtörténik, hogy egy-egy város nem találja meg megfelelő városigazgatóját. San Diego-ban 1952 májusa és 1955 májusa között négy manager működött. Jackson-ban 23 év alatt 14 manager volt. A tények is azt mutatják, hogy a jó városigazgató eléggé ritka. És főként azt, hogy minden eddigi mesterség- és foglalkozás-típustól eltérő. Bármennyire is az üzleti igazgatást vették kezdetben alapul, rá kellett jönniük, hogy a városigazgatás ahhoz hasonló ugyan, de avval mégsem azonos. Mást jelent az eredményesség fogalma az üzleti és mást a városi igazgatásban. Ez a felismerés, amelynek egyre több megnyilatkozása tűnik szembe, már a városigazgatói rendszer önálló fejlődését mutatja. Ha ezt az állapotot sikerül teljesen kidolgozni és mindenütt elfogadtatni, akkor könnyen lehetséges, hogy a fejlődés oda fog vezetni, mint a vállalati igazgatásban is történt, hogy a manager csendben, nagy, feltűnő harc nélkül, maga mögött hagyja az eredetileg fölője rendelt, de laikus városi tanácsot és a városnak politikai előítéletektől mentes, csak a közönség érdekét néző, szak-képzett vezetője lesz.

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

X Magyarország közigazgatási beosztása a Délvidék visszaesatolása után.

X Ideiglenes gondnokrendelés az 1877: XX. t. c. 258. §-a alapján.

Az 1877: XX. t. c. — a továbbiakban Gy. T. — 28. §-a értelmében nagykorúak gondnokság alá helyeztetnek:

a) ha elmebetegek, vagy siketnémák és magukat jelekkel megértetni nem tudják, b) oly gyengeelméjűek és magukat jelekkel megértetni tudó siketnémák, kik ezen bajok egyike, vagy másika miatt vagyonuk kezelésére képtelenek, c) a tékozlók, d) azok, akik legalább egy év óta távol vannak, ha tartózkodási helyük ismeretlen, vagy hazajövetelükben és vagyonuk kezelésében gátolva vannak, e) a börtönbüntetésre ítélték.

A d) és e) pont esetében gondnokság alá helyezésnek csak akkor van helye, ha a távollévő, vagy börtönbüntetésre ítélt megbizottat nem rendelt, ha a megbizott a vagyonkezelésben akadályozva van, vagy érdeke megbizottja érdekével összeütközésbe jő, — végre ha a megbízás megszűnt.

A Gy. T. — 258. §-a szerint az árvaszék elmebetegek részére addig is, míg gondnokság alá helyezésük bíróilag kimondatnék, s a rokonok meghallgatásával a gyámhatóság által gondnok rendeltetnék, szükség esetében ideiglenes gondnokot rendel.

Az ideiglenes gondnok hatásköre azonban csupán a gondnokolt személyi ügyeire és vagyonára való felügyeletre terjed ki. (Gy. T. 259. §.) Nem jár tehát teljes gondnoki jogkörrel.

Ábban a kérdésben, hogy mit kell a gondnokolt „személyi ügyei”-nek tekinteni az árvaszékek nem követnek egységes gyakorlatot, sőt abban a kérdésben sem, hogy az ideiglenes gondnokrendelés korlátozza-e a gondnokoltat cselekvőképességében.

Tapasztalható olyan felfogás, amely szerint az ideiglenes gondnok hatásköre a jogügyletkötés kivételével azonos a gondnok hatáskörével. Vannak továbbá árvaszékek, amelyek nem csak elmebetegek, de olyan — főleg csekélyebb vagyonnal bíró — gyengeelméjűek és siketnémák részére is rendelnek ideiglenes gondnokot, akiknek gondnokság alá helyezését az arra jogosítottak már csak a gondnokság alá helyezéssel járó költségekre való tekintettel sem kérik az illetékes kir. törvényszéktől. Ugyanis a költségek miatt meglehetősen idegenkedés mutatkozik a gondnokság alá helyezési eljárásnak a bíróság előtti megindításával szemben az eljárás megindítására jogosítottak körében, akiknek számára sokszor úgyszólván nem csekély terhet jelent az érdekelt elmebeteg, gyengeelméjű, vagy siketnéma eltartása, mert hiszen ezek a fogyatékosak rendszerint munkaképtelenek, vagy munkájuk nem teljesértékű. — Az árvaszéki ügyésznek pedig csak akkor van kereseti jogosultsága elmebeteg és siketnémák gondnokság alá helyezése ügyében az árvaszék utasítására, ha valakire nézve olyan körülmények forognak fenn, melyeknek folytán teljes elszegényedésétől és ennél fogva attól lehet tartani, hogy az illetékes község a tartás által való megterhelésnek leendő kitéve.

Az árvaszékek azonban túlnyomórészt arra az álláspontra helyezkednek, hogy a Gy. T. 258. §-a értelmében csupán elmebetegek részére rendelhető ideiglenes gondnok, s az ideiglenes gondnok rendelés a gondnokolt cselekvőképességét nem korlátozza. Utalnak az 1885: VI. t. c.-re, amely kimondja, hogy az 1877: XX. t. c. 28. §-ának a) b) és c) pontjai esetében, ha a gondnokság alá helyezési eljárást folyamatba tették és hitelt érdemlően igazoltak olyan körülményeket, amelyekből a gondnokság alá helyezés eseteinek fennforgása valószínűséggel következtethető, s hogy a kérelem veszéllyel jár: a bíróság jogosítva van az ítélet hozatala előtt bármikor, az érdekeltek valamelyikének kérelmére és szükség esetén a többi érdekeltek meghallgatása után zárlatot rendelni és azt telekkönyvileg feljegyeztetni. A zárgondnok kinevezése és a zárlat végett a bíróság az árvaszéket keresi meg.

A telekkönyvi hatóságok legnagyobb része elutasítja az ideiglenes gondnok rendelés telekkönyvi feljegyzését, így az ideiglenes gondnok rendelés nem túlságosan szolgálja a gondnokolt érdekeinek hatályosabb megvédését.

A zárlat viszont csak akkor rendelhető el, ha a gondnokság alá helyezési eljárás már folyamatban van.

Már pedig — mint fentebb kifejtettük — sok olyan elmebeteg, elmegegye és siketnéma van, akiknek gondnokság alá helyezését az arra jogosítottak az illetékes kir. törvényszéktől nem is kérik. Ennél fogva ezek az elmegegyék és siketnémák voltaképpen jogvédelem nélkül maradnak, az elmebetegek jogvédelme pedig nem tekinthető teljesnek.

Hogy a gondnokság alá nem helyezett gyengeelméjűek és siketnémák jogvédelemben részesüljenek, a gondnokság alá nem helyezett elmebetegek érdekei pedig messzebbmenően megvédés-

senek, megfontolást érdemelne, nem volna-e célszerű annak előmozdítása, hogy az árvaszékek ne csak elmebetegek, hanem gyengeelméjűek és siketnémák részére is rendelhessenek *ideiglenes gondnokot*, az ideiglenes gondnok rendelés a gondnokolt cselekvőképességét bizonyos mértékben korlátozza és a telekkönyvben is feljegyeztessék. Ha aztán szüksége mutatkoznék annak, hogy később a bíróság által gondnokság alá helyeztessék olyan egyén, akinek részére az árvaszék már ideiglenes gondnokot rendelt, akkor az eljárás gyorsabban legyen lefolytatható, mint egyébként.

Ily módon, bár továbbra is szűkebb volna az ideiglenes gondnok jogköre, mint a gondnoké, az ideiglenes gondnok rendelésnek mégis több lenne a gyakorlati jelentősége, mint eddig.

Hagyárossy Gyula.

Todt mérnök-miniszter új feladata.

Ma már nemcsak a szakkörök, hanem világszerte széles rétegek ismerik a mérnök-miniszter működését a Westwall-t, a birodalmi autóutakat, a T-osztagok utakat, hidakat helyreállító teljesítményeit. Ezek az eredmények nem véletlenül jöttek létre, hanem szívós, hoszantartó és tervszerű előmunkálatok után. A birodalmi autóutak építésénél nyert tapasztalatok és az évek hosszú során át kiképzett szakmunkások és vezetők nélkül a német háborús gépezet egyik eredményes, nagy meglepetést okozó láncszeme esett volna ki. A meglevő szakmai szervezetek, (német mérnökegylet stb.) ügyes igénybevételeivel a rendkívüli feladatok ellátására azonnal rendelkezésére állott szaktudásával és teljesítőképességével az egész birodalom műszaki személyzete, közüzemek, magánvállalatok és azok alkalmazottai egyaránt. Az 50 éves dr. Todt ily módon a német fegyverkezés és a hadügyi gazdasági igazgatás legfontosabb tevékenységét irányítja.

Új messzemenő és nagyjelentőségű feladattal bizta meg a vezér és birodalmi kancellár, amikor az új „Generalinspektor für Wasser und Energie” állásra éppen Todtot nevezte ki.

A dolgok fejlődése szerint ilyen hivatal létesítése a német birodalomban már várható volt. A víz és energiagazdálkodás terén eddig több hivatal között osztották meg a feladatokat és illetékességi szempontok is sok zavart okoztak. A gazdasági-, közlekedési-, közéletelési- és belügyminisztérium, valamint az egyéb hivatalok között annyira nehézkessé vált az ügyek érdemi elintézése, — gondoljunk csak a tulajdonjogi viszonyokból eredőkre, — hogy a háborús körülmények között nélkülözhetetlen gyors intézkedésekhez új rendelkezésre volt szükség.

Dr. Todt — mint ismeretes — már az egész építésügyi gazdálkodás számára kinevezett meghatalmazott volt (Generalbevollmächtigter für die gesamte Bauwirtschaft) és ezt a megbízatását továbbra is megtartja. Új minőségében átvette az egyes minisztériumok idevágó ügykörét és az alárendelt, külső szervekkel közvetlenül rendelkezik. A hivatalos közlemény szerint dr. Todtnál a fokozandó teljesítmény, a személyzet egységes vezetése és az igazgatás lényeges egyszerűsítése érdekében futnak össze az útépités, víziépítés és energiagazdálkodás megoldandó feladatai.

Az új rendelet első szempontja kétségkívül a hadigazdálkodásé. A korszerű fegyverkezés igen nagy mértékben vesz igénybe energiát és fejleszt

tése folytán állandóan fokozódó mennyiségben. Az energiatermelés és vízzel való gazdálkodás így közvetlen kapcsolatba került a hadiiparral. A könnyűfémek előállításához, a szintetikus üzemanyagokhoz, Buna gyártásához stb. rendkívül nagy energia-mennyiségekre van szükség. A nagy német gazdasági tér (Grossdeutscher Wirtschaftsraum) kiterjesztésével a német energiagazdálkodás teljesen új feladatok elé került. Elkerülhetetlenné vált ezért az illetékességek tiszta formázása és az egyes hivatalok felelősségének koncentrálása. A hadiüzemek és a hadfelszerelési gazdálkodás egész területén legfőbb felügyeletet ílymódon — mindenekelőtt műszaki szempontból — dr. Todt teljesíti. Az új vezérfelügyelő hatásköre nemesak a szorosabb értelemben vett német birodalomra korlátozódik, hanem kiterjed a protektorátusra, a főkormányzóságra, Belgiumra, Hollandiára, Norvégiára és a megszállott keleti területekre. Az a körülmény, hogy az új víz- és energiagazdálkodási vezérfelügyelővé kifejezetten birodalmi miniszteri ranggal felruházott személyt neveztek ki, bizonyítja legjobban az új rendezés jelentőségét. Ezzel elsősorban hívtak életre kontinentális vonatkozásban tervező- és rendező erőt az energiagazdálkodás történetében.

Horváth Kálmán.

KÖNYVSZEMLE.

Nagy Károly: Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet 35. sz. kiadványa. Budapest, 1941.

A német irányított gazdálkodás nagyarányú szervezetét ismereti ez a munka. A nemzeti szocialista állam — mondja *Carl Schmitt* nyomán Nagy Károly — megköveteli, hogy a közigazgatás állami vezetésnek rendelje alá magát, s gazdaságpolitikai intézkedéseivel gondoskodik arról, hogy ez az állami irányítás tényleg állandóan érvényesüljön is. Ezt a gazdasági önkormányzatokon keresztül valósítja meg.

Nagy Károly a gazdasági önkormányzat fogalmát tisztázva, annak három megjelenési formáját tárgyalja: 1. a munka önkormányzatát, melynek keretében világos képet ad az *Arbeitsfront* szervezetéről, 2. a kartellönkormányzatot és 3. a rendi önkormányzatot. Az utóbbit két részre osztva a mezőgazdaság szervezetének keretén belül „a közéletelmzési renddel“ (*Reichsnährstand*) foglalkozik. A közéletelmzés rendi alapokon való felépítése azonban nem a középkori rendiség alapján értendő, tehát nem társadalmi alapon, hanem gazdaságilag következett be. Lényeges a közéletelmzési rend szerepe a piacszabályozás terén is, azonban az alapelv, hogy az állam — az elkerülhetetlen szükség esetétől eltekintve — ne avatkozzék aktíve a gazdasági történésbe, nem szenved csorbulást itt sem. Az ipari gazdaság szervezetén belül a különböző ipari birodalmi csoportokkal (kézművesség, gyáripar, bankok, kereskedelem, stb.) foglalkozik Nagy könyve. A cél itt is: valamely adott társadalmi rétegnek hivatási rend gyanánt a népi élet talajába való beágyazása s az egyes rendek közötti bajtársias viszony biztosítása.

Művének zárórészében röviden foglalkozik Nagy az államgazdasággal. Ez alatt a gazdasági életnek azt a részét érti, melyet az állam a maga közvetlen igazgatásába bevon. E mellett érintetlen marad a gazdasági önkormányzatok alapját és az egész nemzetiszocialista gazdasági rend vezető gondolatát alkotó elv, mely szerint a gazdasági élet egy, az államétól teljesen különböző szférába tartozik, ahol saját, önálló élettörvények érvényesülése mellett alakul ki.

Thoma Zsolt.

látja, de a nyugdíjfosztást, vagy csökkentést nem tartja indokoltnak.

(3) Az 1. bek. és a 2. bek. 1. és 3. mondatának esetében a 22. §. 2. bekezdésének és a 27. §-nak rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók.

(4) A megszüntető határozatot indokolni kell és az a terheltnek kikézbcsítendő.

7. A főtárgyalást megelőző eljárás a fegyelmi kamara előtt.

55. §. (1) Az elrendelő hatóság képviselője a kapott utasítások szerint vádiratot szerkeszt s azt az iratokkal együtt a fegyelmi kamara elé terjeszti.

(2) A vádiratban rendezetten fel kell sorolni mindazokat a tényeket, amelyek a fegyelmi vétséget foglalják magukban, valamint a bizonyítás céljait szolgáló eszközöket. A tényeket a vádirat csak olyan mértékben használhatja fel a terhelt ellen, amennyiben azokra a terheltnek a vizsgálat során nyilatkozni módjában állott.

(3) A vádirat benyújtásával az eljárás a fegyelmi kamara előtt folyamatban lévők tekintendő.

(4) Ha az elrendelő hatóság a fegyelmi kamarával közli, hogy a tárgyalás anyagát új vádpontokra is ki akarja terjeszteni, a fegyelmi kamara köteles az eljárást felfüggeszteni mindaddig, míg az elrendelő hatóság az előzetes puhatolás vagy vizsgálat kiegészítése után a pótvádiratot elő nem terjeszti, vagy az eljárás folytatását nem indítványozza.

(5) A 48. §. értelemszerűen alkalmazandó; indítvány nem szükséges.

54. §. (1) A fegyelmi kamara az előtte folyamatban lévő fegyelmi ügyeket az eljárás bármely szakában végzéssel egyesítheti vagy újra elkülönítheti.

(2) A Birodalmi Fegyelmi Bíróság a különböző fegyelmi kamarák előtt folyamatban lévő fegyelmi ügyeket az egyik elrendelő hatóság, vagy résztvevő fegyelmi kamara, vagy terhelt indítványára az eljárás bármely szakában végzéssel egyesítheti vagy újra elkülönítheti.

55. §. A fegyelmi kamara elnöke a terheltnek a vádiratot és pótlásait (53. §. 4. bek.) kikézbcsíteti és határidőt szab meg, amelyen belül a terhelt írásban nyilatkozhat.

56. §. (1) A terhelt a fegyelmi kamara előtti eljárásban védőt vehet igénybe. Védő hivatalból való kirendelésének nincsen helye, kivéve a 48. §. 1. bek. 3. mondatában meghatározott esetet.

(2) Védő lehet valamely német bíróság előtt eljárásra jogosított ügyvéd vagy közigazgatási jogtanácsos, valamint német főiskolai jogtanár.

57. §. A terhelt és védője a vádirat kikézbcsítése után a fegyelmi kamara elé terjesztett iratokat a személyi iratok kivételével betekintheik és azokról másolatokat vehetnek. A fegyelmi kamara elnöke számukra a személyi iratok kivonatait is feltárhatja, feltéve, hogy azok terhelő adatokat tartalmaznak.

58. §. (1) Az 55. §-ban meghatározott határidő eltelte után az elnök a főtárgyalásra határnapot tűz s arra az elrendelő hatóság képviselőjét, valamint a terheltet és védőjét megidézi. Megidézi továbbá azokat a tanukat és szakértőket, akiknek személyes megjelenését szükségesnek tartja; ezek neveit az elrendelő hatóság képviselőjének, a terheltnek és védőjének szóló idézéseken fel kell tüntetni. Elrendeli továbbá mindazon egyéb bizonyító eszközök előkészítését, amelyeket szükségesnek tart.

(2) Ha a terhelt a Német Nemzetiszocialista Munkáspártnak tagja, az idézés másolata (1. bek. 1. mondat) a Vezér helyettesének megküldendő.

(3) Az idézés kézbesítése és a főtárgyalás között legalább egy heti időköznek kell lennie, kivéve, ha a terhelt a határidő betartásáról lemond. Lemondásnak tekintendő az, ha a terhelt a főtárgyalásba bocsátkozott anélkül, hogy a határidő be nem tartása miatt felszólalt volna. Ha a terhelt szolgálati székhelye vagy lakóhelye külföldön van, az elnök a határidőt arányosan meghosszabbítja.

8. Főtárgyalás.

59. §. (1) A főtárgyalás akkor is megtartandó, ha a terhelt nem jelent meg. A terhelt magát védő által is képviseltetheti. A fegyelmi kamara elnöke azonban a terhelt megjelenését elrendelheti, — kivéve ha szolgálati székhelye külföldön van, — annak terhe mellett, hogy meg nem jelenése esetén védő által való képviseletét nem engedélyezik.

Német fegyelmi rendtartás (befejező

közlemény).

(2) Ha a terhelt időlegesen nem tárgyalóképes, az eljárás négyheti időtartamra felfüggeszthető; ha pedig kényszerítő okok akadályozzák a megjelenésben és ezt időben bejelentette, a főtárgyalásra új határnapot kell kitűzni.

60. §. (1) A főtárgyalás nem nyilvános. A birodalmi belügyminiszter és az általa meghatalmazott személyek, valamint a terhelt előjárói és az általuk megbízott tisztviselők a tárgyaláson jelen lehetnek. A fegyelmi kamara elnöke más személyek jelenlétét is engedélyezheti, ha az a terhelt testi fogyatékosága miatt szükséges segítségnyújtás céljából indokolt.

(2) Ha a terhelt a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt tagja, a Vezér helyettese a főtárgyalásra megbízottat küldhet.

61. §. (1) A főtárgyaláson a fegyelmi kamara tagjai közül az elnök által kijelölt előadó a tanuk jelenlétében az eddigi eljárás eredményét ismerteti. Ennek során a fegyelmi, vagy más törvényesen szabályozott eljárás alkalmával a bizonyításfelvételtől készült jegyzőkönyvek felolvashatók és eképen a főtárgyalás tárgyává tehetők. Amennyiben a terhelt személyi iratai az általános megítélés szempontjából fontos adatokat tartalmaznak, előadandók. Ha a terhelt jelen van, meghallgatják.

(2) A terhelt meghallgatása után a tanukat és szakértőket hallgatják ki, feltéve, hogy a terhelt és az elrendelő hatóság azok kihallgatásától el nem áll, vagy azt a fegyelmi kamara szükségtelennek nem nyilvánítja.

(3) A fegyelmi kamara, ha további bizonyítási eljárást tart szükségesnek, további tanukat és szakértőket hallgathat meg, vagy annak fogantatásával egyik tagját megbízhatja, vagy evégből más hatóságot kereshet meg.

(4) A bizonyítási eljárás befejeztével az elrendelő hatóság képviselőjét, majd a terheltet és védőjét hallgatják meg. Az utolsó szó a terheltet illeti.

62. §. (1) A fegyelmi kamara a hozandó ítéletet csak azokra a vádpontokra alapíthatja, melyeket a vádiratban és pótlásaiban, mint fegyelmi vétségeket, a terheltnek felrőttak.

(2) Az ítélet a fegyelmi vagy más törvényesen szabályozott eljárás során felmerült bizonyítékokra is alapítható, ha azok a főtárgyalás tárgyává tétettek. A bizonyítási eljárás eredménye felett a fegyelmi kamara

szabad meggyőződése szerint dönt, feltéve, hogy a 13. §. 3. bekezdéséből más nem következik.

63. §. (1) Az ítélet csak büntetést, felmentést, vagy az eljárás megszüntetését mondhatja ki.

(2) Felmentő ítélet hozandó, ha szolgálati vétség be nem bizonyult.

(3) A fegyelmi kamara az 52. §. 1. bekezdésében meghatározott feltételek esetén az eljárást köteles megszüntetni; ezekben az esetekben a főtárgyalás megnyitása előtt az eljárás végzéssel szüntethető meg. Meg kell szüntetni az eljárást nyugállományú tisztviselővel szemben akkor is, ha fegyelmi vétséget a kamara bizonyítottanak lát ugyan, de nyugdíjfosztás, vagy csökkentés kiszabását nem tartja indokoltnak.

64. §. (1) A fegyelmi kamara a szolgálatból való eltávolítást vagy nyugdíjfosztást kimondó ítéletben az elítélt részére élethossziglan, vagy ideiglenesen tartási járadékot állapíthat meg, ha különleges körülmények az enyhébb megítélést lehetővé teszik, az elítélt anyagi helyzete a támogatást indokolja s arra ő nem méltatlan. A tartási járadék legfeljebb öt évi tartamra hetvenöt százaléka, azon túl pedig ötven százaléka lehet annak a nyugdíjnak, amelyet az elítélt az ítélet meghozatalakor élvezett, vagy élvezett volna; a járadékot ennek a nyugdíjnak a százalékában kell meghatározni.

(2) A fegyelmi kamara elrendelheti, hogy a tartási járadék egészben vagy részben azon személyek kezébe fizetessék, akiknek tartására az elítélt törvénynél fogva köteles; az ítélet jogerőre emelkedése után ezt a szolgálati főhatóság is elrendelheti.

(3) A tartási járadék folyósítása a szolgálati vagy ellátási igények elvesztésének időpontjában kezdődik.

(4) A tartási járadék megszűnik, ha az elítéltet ismét tisztviselőnek nevezik ki. Egyebekben a Német Tisztviselőtörvény 127—129., 132., 134. és 135. §-ainak rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók; ez esetekben az elítélt nyugállományú tisztviselőnek, a tartási járadék pedig nyugdíjnak tekintendő.

65. §. (1) Az ítéletet a rendelkező résznek és a lényeges indokolásnak felolvasásával hirdetik ki. Az ítélet írásba foglalandó és indokolással látandó el. Ha a fegyelmi kamara a 61. §. 2. bekezdése alapján valakinek a kihallgatását szükségtelennek tar-

totta, úgy ez megindokolandó. Ha a fegyelmi kamara a 64. §. alapján tartási járadékot engedélyezett, ennek indokai feltüntetendők.

(2) A fegyelmi kamara azon tagjai, akik az ítélet meghozatalában résztvettek, az ítéletet aláírják.

(3) Az ítélet indokolással ellátott kiadmánya a terheltnek az elrendelő hatóság képviselőjének, és, ha a terhelt a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt tagja, a Vezér helyettesének kikézbcsítendő.

9. Jogorvoslatok az alak-szerű fegyelmi eljárásban.

a) Felfolyamodás.

66. §. (1) A fegyelmi kamara nem végérvényes végzése ellen a Birodalmi Fegyelmi Bírósághoz felfolyamodásnak van helye. Mégis az ítélethozatalt megelőző határozatok ellen felfolyamodásnak csak abban az esetben van helye, ha a határozat elkobzásra, átkutatásra vagy büntetés-megállapításra irányul, vagy harmadik személyt érint.

(2) A felfolyamodást a határozat közlésétől számított két héten belül a fegyelmi kamaránál kell benyújtani; a felfolyamodási határidő betartottnak tekintendő, ha a felfolyamodást annak folyása alatt a Birodalmi Fegyelmi Bíróságnál nyújtották be.

(3) A fegyelmi kamara a felfolyamodásnak maga is helyt adhat. Ellenkező esetben a Birodalmi Fegyelmi Bíróság végzéssel végérvényesen határoz.

b) Fellebbezés.

67. §. (1) A fegyelmi kamara ítélete ellen a kézbesítésétől számított két héten belül a Birodalmi Fegyelmi Bírósághoz fellebbezésnek van helye. Amennyiben a terhelt szolgálati székhelye vagy lakóhelye külföldön van, a fegyelmi kamara elnöke köteles a fellebbezési határidőt az ítélettel együtt kézbesítendő rendelkezésével megfelelően meghosszabbítani.

(2) Egyedül a költségmegállapítás ellen jogorvoslat nem használható.

68. §. A fellebbezést a fegyelmi kamaránál írásban, vagy az irodában írásban foglalandó nyilatkozat formájában kell benyújtani. A fellebbezési határidő betartottnak tekintendő, ha a fellebbezést annak folyása alatt a Birodalmi Fegyelmi Bíróságnál nyújtották be.

69. §. (1) A fellebbezést legkésőbb a fellebbezési határidő elteltét követő további két hét alatt meg kell indokolni; a 67. §. 1. bek. 2. mondata és a 68. §. értelemszerűen alkalmazandó.

(2) Az indokolásnak magában kell foglalnia, hogy milyen részében támadták meg az ítéletet, az ítélet milyen megváltoztatását kérelmezik és a kérelmek indokait.

(3) A fegyelmi bíróság az 1. bekezdésben meghatározott határidő eltelte után felhozott új tényállításokat és bizonyítékokat csak akkor vehet figyelembe, ha azok a fellebbezés indokolása után váltak érvényesíthetővé vagy pedig, ha azok késedelmes érvényesítése a fegyelmi bíróság szabad meggyőződése szerint nem róható a rájuk hivatkozó fél terhére.

70. §. (1) A fegyelmi kamara elnöke a fellebbezést, mint meg nem engedhető visszautasítja, ha az kizárólag a költségek tárgyában hozott döntés ellen irányul, vagy azt elkésve nyújtották be, vagy kellő időben meg nem indokolták. E határozatot ki kell kézbesíteni.

(2) A kézbesítéstől számított két héten belül a fegyelmi kamara döntése kérelmezhető; a 67. §. 1. bek. 2. mondata értelemszerűen alkalmazandó. A fellebbezés megengedhetősége felől a fegyelmi kamara végzéssel határoz.

71. §. (1) Ha a fellebbezést — mint meg nem engedhető — vissza nem utasították, a fellebbezést és annak indokolását az elrendelő hatóságnak, illetve ha ez utóbbi élt fellebbezéssel, a terheltnek másolatban ki kell kézbesíteni.

(2) A fellebbezésre a kézbesítéstől számított két héten belül válaszirát adható; a 67. §. 1. bek. 2. mondata értelemszerűen alkalmazandó.

72. §. (1) A 71. §. 2. bekezdésében meghatározott határidő eltelte után az iratok felterjesztendők a Birodalmi Fegyelmi Bírósághoz.

(2) A fegyelmi tanács elnöke vagy főtárgyalást tűz ki, vagy pedig az ügyet a tanács elé utalja, amely végzéssel határoz.

73. §. (1) A Birodalmi Fegyelmi Bíróság végzéssel:

1. a fellebbezést a 70. §. 1. bekezdésében felsorolt okokból mint meg nem engedhető, visszautasíthatja,

2. a fellebbezést, mint nyilván alaptalant, elvetheti,

3. az ítélet hatályon kívül helyezésével az ügyet valamelyik fegyelmi kamarához visszautalhatja, újbóli el-

járás és határozathozatal végett, amennyiben a tényállás további felderítését látja szükségesnek, vagy az eljárásban súlyos hiányosságok történtek,

4. az ügyet főtárgyalásra utalhatja.

Az eljárás megszüntetése tekintetében a 63. §. 5. bekezdése értelemszerűen alkalmazandó.

(2) Az 1. bekezdés 1—5. pontjaiban meghatározott végzések meghozatala előtt — amennyiben a terhelt élt fellebbezéssel — az elrendelő hatóság képviselőjének, ha pedig ez utóbbi élt fellebbezéssel — a terheltnek alkalmat kell adni nyilatkozattételre.

(3) E végzések meg nem támadhatók; az 1. bek. 4. pontjában meghatározott esettől eltekintve, indokolva írásba foglalandók s a terheltnek, valamint az elrendelő hatóság képviselőjének kikézbésítendőek.

74. §. Ha a Birodalmi Fegyelmi Bíróság a fellebbezést megengedhetőnek és alaposnak találja, a fegyelmi kamara ítéletét hatályon kívül helyezi s — feltéve, hogy nem a 73. §. 1. bek. 3. pontja szerint jár el —, az ügyben maga hoz határozatot.

75. §. (1) A Birodalmi Fegyelmi Bíróság előtti eljárásban az elrendelő hatóság képviselőjének helyébe a szolgálati főhatóság képviselője lép. Egyébként a fegyelmi kamara előtti eljárásra vonatkozó szabályok értelemszerűen alkalmazandók, amennyiben a 72—74. §§ másképp nem rendelkeznek. Mégis a jegyzőkönyvek felolvasását (61. § 1. bek 2. mondat) mellőzni lehet, ha attól mind a terhelt és védője, mind pedig a szolgálati főhatóság képviselője elállanak.

(2) A Birodalmi Fegyelmi Bíróság egyszerű szótöbbséggel határoz.

c) Jogerő.

76. § (1) A fegyelmi kamara határozata, amennyiben ellene jogorvoslattal nem éltek, a jogorvoslati határidő elteltével emelkedik jogerőre. A jogorvoslatról való lemondás, valamint a jogorvoslat visszavonása esetében az az időpont irányadó, amikor a lemondó, vagy visszavonó nyilatkozat a fegyelmi bírósághoz érkezik.

(2) A fegyelmi kamara végérvényes határozata a közléssel emelkedik jogerőre.

77. § A Birodalmi Fegyelmi Bíróság végzése a kézbesítéssel, ítélete pedig a kihirdetéssel emelkedik jogerőre.

10. A szolgálattól való ideiglenes felfüggesztés.

78. §. Az elrendelő hatóság a szolgálattól ideiglenesen felfüggesztheti azt, a tisztviselőt, aki ellen alakszerű fegyelmi eljárást indít, vagy indított.

79. § (1) Az elrendelő hatóság a szolgálattól való ideiglenes felfüggesztéssel egyidejűleg, vagy későbbben elrendelheti, hogy a tisztviselő mindenkori szolgálati illetményeinek egy része, de legfeljebb a fele visszatartassék, amennyiben előrelátható, hogy a fegyelmi eljárásban a szolgálattól való eltávolítás, vagy nyugdíjvesztés kiszabására kerül sor.

(2) Amennyiben a szolgálattól való eltávolítást kimondó nem jogerős ítélet tartási járadékot engedélyez, a tisztviselő szolgálati illetményeinek legalább a tartási járadék összegének megfelelő részét meg kell hagyni.

(3) Az elrendelő hatóság az alakszerű fegyelmi eljárás elrendelésekor, vagy később elrendelheti, hogy a várakozási, ill. nyugállományú tisztviselő várakozási illetményének, ill. nyugdíjának egy része, de legfeljebb egy harmada visszatartassék. A 2. bek. értelemszerűen alkalmazandó.

80. § (1) Ha a terhelt több hivatalt tölt be, amelyek egymással fő- és mellék hivatali viszonyban állanak, a szolgálattól való ideiglenes felfüggesztés és a szolgálati illetmények visszatartásának elrendelésére a főhivatal tekintetében illetékes elrendelő hatóság jogosult.

(2) A szolgálattól való ideiglenes felfüggesztés és a szolgálati illetmények visszatartása kiterjed a tisztviselő által betöltött valamennyi hivatalra, amennyiben a 112. § 6. bekezdéséből más nem következik.

81. § (1) Az elrendelő hatóság a 78. és 79. §§-ban meghatározott rendeleteit bármikor hatályon kívül helyezheti.

(2) A fegyelmi eljárás jogerős befejeztével a rendeletek hatálya a törvény erejénél fogva megszűnik.

82. § (1) A 79. § értelmében visszatartott illetmények elvesznek

1. ha a tisztviselőre a fegyelmi eljárás során a szolgálattól való eltávolítást, vagy nyugdíjvesztést,

2. illetve ha az ugyanazon tényállás alapján folyamatba tett bűnvádi eljárás során hivatal, ill. nyugdíjvesztéssel járó büntetést szabnak ki,

3. ha a fegyelmi eljárás az 52. § 1. bek. 3—5. pontja alapján szűnt meg és az elrendelő hatóság megállapítja,

hogy vizsgálat eredményeképen a szolgálatból való eltávolítás vagy a nyugdíjvesztés kimondása lett volna indokolt, vagy

4. ha a fegyelmi eljárás az 52. § 1. bek. 1. pontja alapján szűnt meg, s a megszüntetéstől számított 3 hónapon belül az ugyanazon szolgálati vétség miatt elrendelt új eljárás a szolgálatból való eltávolítás vagy a nyugdíjvesztés kimondására vezetett.

(2) A visszatartott illemtényeket pótlóan folyósítani kell, ha a fegyelmi eljárást egyéb módon fejezték be jogerősen, ill. az eljárást az elrendelő hatóság egyéb módon szűntette meg. A bűnvádi és fegyelmi eljárásnak az elítéltet terhelő költségei, valamint az elítélre kirótt pénzbírság a pótlóan folyósításra kerülő illemtényekből levonhatók.

IV. FEJEZET.

A fegyelmi eljárás újrafelvétele.

1. Az újrafelvétel megengedhetősége.

83. §. (1) Az eljárás újrafelvételének valamely fegyelmi bíróság jogerős határozata ellen, és pedig

a) a szolgálatból való eltávolítást, ill. nyugdíjvesztést kimondó ítélet ellen, ennek hatályon kívül helyezése vagy enyhítése végett,

b) a szolgálatból való eltávolítást, ill. nyugdíjvesztést meg nem állapító határozat ellen, e büntetéseket kimondó ítélet hozatala végett, csak akkor van helye, ha

1. lényeges és új tényköörülményeket és bizonyító eszközöket hoznak fel. — lényegesnek tekintendők a tények és bizonyító eszközök, ha magukban, vagy a korábbi ténymegállapításokkal együtt alkalmasak arra, hogy új határozat alapjául szolgáljanak; újaknak pedig, ha a fegyelmi bíróság előtt a határozat meghozatalakor nem voltak ismeretesek, s a kérelmező bizonyítja, vagy valószínűvé teszi, hogy azokat korábban nem érvényesíthette, —

2. a határozat hamis, vagy meghamisított okirat, vagy pedig szándékosan vagy gondatlanságból hamisan tett tanúvallomás vagy szakértői vélemény tartalmán alapul,

3. azt a bírói ítéletet, amelynek ténymegállapításán a fegyelmi ítélet alapszik, más jogerős bírói ítélet hatályon kívül helyezte,

4. a terhelt szavahihetően olyan szolgálati vétséget ismer be utólag, amely az első eljárás során megállapítható nem volt,

5. a határozat meghozatalában közreműködött fegyelmi bíró az ügy során büntetendő hivatali kötelességsértést követett el,

6. a Birodalmi Fegyelmi Bíróság határozatának meghozatalában olyan tag működött közre, aki a bírói hivatal gyakorlásából törvény erejénél fogva ki volt zárva, — kivéve mégis, ha a törvényes kizárás okainak érvényesítését eredménytelenül már megkísérelték.

(2) Az újrafelvételnek akkor is helye van, ha a törvényben nem ismert nemű vagy súlyú büntetés szabott ki.

84. § A 83. § 1. bek. 2. és 5. pontjában meghatározott okokból újrafelvételnek csak akkor van helye, ha az állított cselekmény miatt jogerős büntető ítéletet hoztak, vagy pedig, ha a bűnvádi eljárást nem bizonyítékok hiánya okából, hanem egyéb okokból nem tudták folytatni, ill. befejezni.

85. § Nincs helye újrafelvételnek, ha a fegyelmi ítélet után olyan büntetőbírói ítéletet hoztak,

1. amely azonos tényálláson alapszik s azt hasonlóképpen értékeli — mindaddig, míg ez utóbbi ítélet jogerősen hatályon kívül nincsen helyezve, vagy

2. amelynek folytán az elítélt hivatalát, ill. nyugdíját elvesztette, illetve elvesztette volna, ha szolgálatban állott volna, vagy nyugdíjat élvezett volna.

2. Eljárás.

86. §. (1) Az eljárás újrafelvétele kérelemre történik. A kérelem előterjesztésére jogosultak:

1. az elítélt és törvényes képviselője, halála után pedig házastársa, fel- és lemenő ági rokonai és testvérei,

2. az elrendelő hatóság. Amennyiben az elrendelő hatóság már nem áll fenn, a szolgálati főhatóság jelöl ki valamely hatóságot e jogkör gyakorlására.

(2) A kérelmet írásban annál a fegyelmi bíróságnál kell benyújtani, amelynek határozata ellen az újrafelvétel irányul. A kérelemben meg kell jelölni az újrafelvétel törvényes okát s a bizonyító eszközöket.

(5) Az 1. bek. 1. pontjában felsorolt személyek védőt (56. §. 2. bek.) vehetnek igénybe.

87. § A kérelem megengedhetősége felett az a fegyelmi bíróság határoz, amelyiknek határozata ellen az újrafelvétel irányul. A bíróság szükség esetén puhatolást rendelhet el.

88. §. (1) A fegyelmi bíróság (87. §) végzéssel visszautasítja a kérelmet, ha megítélése szerint annak a törvényes előfelvételek hiánya miatt nincs helye, vagy ha a kérelmet nyilvánvalóan alaptalannak tartja.

(2) E végzést a kérelmezőnek ki kell kézbesíteni.

(5) A fegyelmi kamarának az 1. bek. értelmében hozott végzése ellen felfolyamodásnak van helye.

89. §. (1) Ha a fegyelmi bíróság a kérelmet vissza nem utasítja, végzéssel az eljárás újrafelvételét rendeli el. E végzés a megtámadott ítéletet nem érinti.

(2) A további eljárásra az a fegyelmi kamara illetékes, amelyik a korábbi eljárás során elsőfokon határozott, — a 85. §. 1. bek. 6. pontjában meghatározott esetben pedig a Birodalmi Fegyelmi Bíróság.

(5) Amennyiben a fegyelmi bíróság az eljárás újrafelvételét rendelte el, a 85. §. 1. bekezdésében b) alatt meghatározott esetben a 78.—82. §§ rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók.

90. §. (1) A 89. § 2. bekezdése értelmében illetékes fegyelmi bíróság elnöke a kérelmet és a 89. §. 1. bekezdése szerint hozott végzést az elrendelő hatóságnak, — vagy ha ez kérte az eljárás újrafelvételét, az elítéltnak, ill. a 86. § 1. bek. 1. pontjában felsorolt személyeknek — kikézbessítetteti s számukra a nyilatkozattételre megteendő határidőt szab.

(2) A tényállás felderítése végett szükséges puhatolást az elnök vagy a fegyelmi bíróságnak általa kijelölt tagja foganatosítja. Ehelyütt a vizsgálat szabályai — a 49. §. 5. bekezdésének kivételével — értelemszerűen alkalmazandók.

(5) Az elrendelő hatóság — a Birodalmi Fegyelmi Bíróság előtti eljárásban a szolgálati főhatóság — az eljárásban való képviselődésére egy tisztviselőt rendel ki.

91. §. (1) A 90. §. 1. bekezdése értelmében megszabott határidő eltelté után a fegyelmi bíróság az elrendelő hatóság indítványára újabb szóbeli tárgyalás nélkül a korábbi határozatot

hatályon kívül helyezheti és felmentő ítéletet hozhat. E határozat végérvényes.

(2) Egyéb esetben az ügyet főtárgyalás elé viszi. A főtárgyalásra az 58.—62. és 65. §§. értelemszerűen alkalmazandók.

92. §. (1) A főtárgyaláson a fegyelmi bíróság a korábbi határozatot hatályában fenntartja, vagy hatályon kívül helyezi és más határozatot hoz; e határozat akkor is meghozható, ha az elítélt tisztviselői jogviszonya már nem áll fenn.

(2) A fegyelmi kamarának az 1. bek. értelmében hozott határozata ellen fellebezésnek van helye.

5. Fegyelmi bírák kizárása.

95. §. (1) Ki van zárva az újrafelvételi eljárásban való részvételtől az a fegyelmi bíró, aki az első- vagy másodfokú eljárást befejező határozat hozatalában közreműködött.

(2) Nem vehet részt az újrafelvételi eljárásban az a tisztviselő, aki a korábbi eljárásban mint vizsgálatvezető, vagy az elrendelő hatóság képviselője (a vád képviselője) közreműködött.

4. Ártatlanul elítéltek kártalanítása.

94. § Amennyiben az újrafelvételi eljárás során a szolgálatból való eltávolításra, ill. nyugdíjvesztésre ítélt tisztviselőre nem ugyanezen büntetéseket szabják ki, a Német Tisztviselő-törvény 55. §-át kell értelemszerűen alkalmazni.

95. §. (1) Az elítélt és azok a személyek, akiknek tartására törvényesen kötelezve van, a 94. § szerinti illetményeken túlmenően az újrafelvételi eljárás során felmentett személyek kártalanításáról szóló 1898 május 20-i törvény (Reichsgesetzblatt, 345. l.) megfelelő alkalmazásával a birodalomtól követelhetik egyéb káruk megterítését.

(2) A kártalanítási igényt — elvesztésének terhe alatt — az újrafelvételi eljárás jogerős befejezésétől számított három hónapon belül kell a szolgálati főhatóság előtt érvényesíteni. A szolgálati főhatóság határozatát a jogosultnak ki kell kézbesíteni. Amennyiben a határozat az igényt elutasítja, annak további érvényesítésére a Német Tisztviselő-törvény 142—147. §-ai alkalmazandók.

5. A tartási járadék megvonása.

96. §. A szolgálati főhatóság indítványára a fegyelmi kamara végzéssel elrendelheti a 64. § értelmében engedélyezett tartási járadék leszállítását vagy teljes elvonását, ha utólag megállapítják, hogy a tartási járadékban részesített arra méltatlan volt, vagy méltatlanná vált, vagy ha gazdasági viszonyai lényegesen megjavultak. A fegyelmi kamara, ha bizonyításfelvételt tart szükségesnek, evégből egyik tagját küldheti ki, vagy más hatóságot kereshet meg. A tartási járadékban részesítetteknek alkalmat kell adni a nyilatkozattételre. A költségek tekintetében a 98., 100. és 101. §§ értelemszerűen alkalmazandók.

V. FEJEZET.

A fegyelmi eljárás költségei.

97. §. (1) A szolgálati előljáró azt a tisztviselőt, akivel szemben fegyelmi büntetést szabott ki, a puhatolás folytán előálló költségek teljes vagy részleges viselésére kötelezheti. A költségek a szolgálati illetményekből abban az esetben is levonhatók, ha az illetmények egyébként a foglалás alól mentesek. A költségek a közvetlen szolgálatadót illetik.

(2) Azok a költségek, amelyeket a tisztviselő az 1. bek. értelmében nem köteles megtéríteni, a közvetlen szolgálatadót terhelik.

98. §. (1) A fegyelmi eljárás során elítélt terheltet egyszersmind kötelezni kell az egész eljárás folyamán felmerült költségek teljes vagy részleges viselésére is.

(2) Ezt a rendelkezést kell alkalmazni az alakszerű fegyelmi eljárásnak az 52. §. 1. bek. 3—5. pontjai, vagy 2. bekezdésének 3. mondata alapján történő megszüntetése esetén, ha a vizsgálat eredményeképen fegyelmi büntetés kiszabása lett volna indokolt.

99. §. (1) Azt a terheltet, aki jogorvoslatát visszavonta vagy aki jogorvoslattal eredmény nélkül élt, kötelezni kell a jogorvoslat folytán felmerült költségek viselésére. A jogorvoslat részbeni eredményessége esetén a fegyelmi bíróság a terheltet a költségek arányos részének viselésére kötelezheti.

(2) Ezeket a rendelkezéseket értelemszerűen kell alkalmazni az eljárás

újrafelvételére irányuló kérelem folytán felmerült költségekre is.

100. §. (1) A terhelt felmentése, ill. a fegyelmi eljárásnak a 98. §. 2. bekezdésében fel nem sorolt okból való megszüntetése esetén a terhelt felmerült és szükséges kiadásainak viselésére egészben vagy részben a birodalom kötelezhető. Kötelezendő a birodalom e költségek viselésére, ha az elrendelő hatóság képviselője jogorvoslatát visszavonta, vagy jogorvoslattal eredmény nélkül élt.

(2) A védelem költségeit csak abban az esetben viseli a birodalom, ha azok viselésére kifejezetten kötelezték. E rendelkezés az újrafelvételi eljárásra is alkalmazandó.

101. §. (1) Minden érdemi határozatnak meg kell határoznia, ki köteles az eljárás költségeinek viselésére.

(2) A fegyelmi kamara irodája állapítja meg azon költségek összegét, amelyeknek viselésére a terheltet kötelezték, ill. amelyek a birodalmat terhelik. A megállapítás elleni felfolyamodás felett a fegyelmi kamara végérvényesen dönt. A 97. §. 1. bek. 2. mondata értelemszerűen alkalmazandó.

(3) Az alakszerű fegyelmi eljárásban megállapított költségek a birodalmat illetik még abban az esetben is, ha azok az előzetes puhatolás folyamán merültek fel.

VI. FEJEZET.

Végrehajtás, kegyelem.

102. §. (1) A szolgálatból való eltávolítás és a nyugdíjfosztás az ítélet jogerőre emelkedésével válik joghatályossá. A szolgálatból való eltávolítást kimondó ítéletet nyugdíjvesztést kimondó ítéletnek kell tekinteni, ha az elítélt az ítélet jogerőre emelkedése előtt nyugállományba lép, az illetménycsökkentést kimondó ítéletet pedig értelemszerűen nyugdíjcsökkentő ítéletnek.

(2) A fegyelmi paranccsal kiszabott megintést ill. dorgálást a kikézésbesítés, ill. közléssel az ítéletileg kiszabott megintést ill. dorgálást pedig az ítélet jogerőre emelkedésével kell végrehajtottnak tekinteni.

(3) A szolgálati előljáró hajtja végre a pénzbírságot, az illetmény- és a nyugdíjcsökkentést; nyugállományú tisztviselőkre a 21. §. 4. bekezdése alkalmazandó. A végrehajtási utasítás

határozza meg, milyen mértékben kell a díjazásban részesülő tisztviselőknél az esőkkentést végrehajtani.

(4) A pénzbírság a szolgálati illetményekből abban az esetben is levonható, ha azok foglalás alól mentesek.

(5) A szolgálati előljáró által kiszabott pénzbírság a tisztviselő közvetlen szolgálatadóját illeti. Az ítélettel kiszabott pénzbírságot a birodalomnak kell beszolgáltatni.

105. §. A pénzüsszegek (38., 97., 101. §§, 102. § 4. bek.) behajtásának módzatait a végrehajtási utasítás határozza meg.

104. §. (1) Fegyelmi ügyekben a kegyelmi jog valamennyi tisztviselő felett a Vezér és birodalmi kancellárt illeti meg, aki ezt személyesen gyakorolja, vagy gyakorlását más szervekre ruházza át.

(2) A szolgálatból való eltávolítás büntetésének kegyelmi úton történt hatályon kívül helyezése esetén a Német Tisztviselőtörvény 54. §. 2. bekezdése értelemszerűen alkalmazandó.

VII. FEJEZET.

Eljárás a szolgálattól való távolmaradás esetén.

105. §. (1) A Német Tisztviselőtörvény 17. §. 2. bekezdésében meghatározott esetben a tisztviselőnek a fegyelmi kamara döntését kikérő kérelmét írásban és indokolással ellátva a szolgálati előljárónál kell benyújtani. A szolgálati előljáró a kérelmet véleményével együtt a fegyelmi kamara elé terjeszti.

(2) A fegyelmi kamara szóbeli tárgyalás nélkül végérvényesen határoz. A fegyelmi kamara az alakszerű fegyelmi eljárásban meghatározott módon bizonyításfelvételt foganatosíthat. A költségek tekintetében a 99—101. §§ értelemszerűen alkalmazandók.

(3) A Német Tisztviselőtörvény 17. §. 2. bek. 2. mondatában meghatározott megállapítás érintetlenül hagyásával a szolgálati előljáró fegyelmi büntetést szabhat ki, ill. az elrendelő hatóság az alakszerű fegyelmi eljárást elrendelheti. Az utóbbi esetben a fegyelmi kamara a két eljárást egyesítheti.

106. §. Ha a tisztviselőt, miközben szolgálatától szabadságolás nélkül vétkesen távolmaradt, a szolgálattól ideiglenesen felfüggesztik (78. §), a szolgálati illetmények elvesztése mind-

addig tart, amíg a szolgálati előljáró meg nem állapítja, hogy a tisztviselő hivatali tevékenységét megkezdte volna, ha ebben a szolgálattól való ideiglenes felfüggesztése meg nem akadályozza.

VIII. FEJEZET.

Eljárás a visszavonásig kinevezett tisztviselők ellen.

107. §. A szolgálati vétség elkövetésével terhelt visszavonásig kinevezett tisztviselő ellen alakszerű fegyelmi eljárásnak hely nincsen. Az a hatóság, amelyik a 29. § értelmében az alakszerű fegyelmi eljárás elrendelésére illetékes volna, a vizsgálatnál egy tisztviselőt bízhat meg; e tisztviselőt a vizsgálatvezető jogai illetik és kötelességei terhelik. Vizsgálat elrendelése esetén a 78—82. §§ rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók.

IX. FEJEZET.

Különös rendelkezések.

1. Bírói tisztviselők

108. §. A bírói tisztviselők ellen folyó alakszerű fegyelmi eljárásra a következő rendelkezések alkalmazandók:

1. A szolgálattól való ideiglenes felfüggesztés, a szolgálati illetmények visszatartása, valamint ezen rendelkezések hatályon kívül helyezése kérdésében az elrendelő hatóság helyett, képviselőjének indítványára, vagy meghallgatása után, a fegyelmi kamara határoz. A fegyelmi kamara határozata ellen a másodfokú fegyelmi bírósághoz felfolyamodásnak van helye.

2. A fegyelmi kamara, valamint a másodfokú fegyelmi bíróság valamennyi ülnökének közigazgatási bírósági vagy rendes bírósági rendszerezett állásra kinevezett bírói tisztviselőnek kell lennie.

2. A birodalmi igazságügyi igazgatás tisztviselői.

109. §. (1) A jogszolgáltatás gyakorlása közben vagy annak során elkövetett szolgálati vétség miatt a birodalmi igazságügyi igazgatás tisztviselői — kivéve a Birodalmi Törvényszék (*Reichsgericht*) tagjait, — ellen folyó

alakszerű fegyelmi eljárásra a következő rendelkezések alkalmazandók:

1. a) Elsőfokú fegyelmi bíróságokként az egyes országos főtörvényszékek mellett s azok kerülete számára felállítandó fegyelmi kamarák járnak el. E fegyelmi kamarák határozataikat az elnök és két ülnök részvételével hozzák. Az ülnökök egyikének az illető országos főtörvényszék kerületében rendes bírósági rendszeresített állásra kinevezett bírónak kell lennie. Bíró ellen folyó eljárásban mindkét ülnöknek ilyen bírónak kell lennie.

b) A fegyelmi kamara elnöke az országos főtörvényszék elnöke. Akadályoztatása esetén állandó helyettese helyettesíti. A helyettes akadályoztatása esetében a szolgálati idő szerint, — egyenlő szolgálati idő esetén az életkor szerint legidősebb bírói ülnök elnököl.

2. a) Másodfokú fegyelmi bíróság képen a Birodalmi Törvényszék mellett fegyelmi tanács állítandó fel. A fegyelmi tanács határozatait az elnök és négy ülnök részvételével hozza. Az ülnökök közül legalább kettőnek rendes bírósági rendszeresített állásra kinevezett bírónak kell lennie. Bíró ellen folyó eljárásban valamennyi ülnöknek ilyen bírónak kell lennie.

b) A fegyelmi tanács elnöke a Birodalmi Törvényszék elnöke. Akadályoztatása esetén állandó helyettese helyettesíti. A helyettes akadályoztatása esetében a szolgálati idő szerint, — egyenlő szolgálati idő esetén az életkor szerint legidősebb bírói ülnök elnököl.

3. A fegyelmi tanács tagjait a Vezér és birodalmi kancellár, a fegyelmi kamarák tagjait pedig a birodalmi igazságügyminiszter rendeli ki három évre, amennyiben azok az 1. pont b) illetve a 2. pont b) alatt már nincsenek törvényesen kijelölve. A 36. § 3. bekezdése értelemszerűen alkalmazandó.

4. A fegyelmi kamarák és a fegyelmi tanács ügyvitelét a birodalmi igazságügyminiszter szabályozza. E bíróságok felett ő gyakorolja az egyébként a birodalmi belügyminiszterrel megillető jogkört.

5. Az elrendelő hatóság képviselőjének jogkörét az országos főtörvényszék mellett működő államügyészség, a szolgálati főhatóság képviselőjének jogkörét pedig a Birodalmi Ügyészség látja el.

(2) Az elrendelő hatóság dönti el, vajjon a gyanú az 1. bekezdés 1.

mondatában meghatározott szolgálati vétségre irányul-e. Amennyiben az elrendelő hatóság döntése szerint a gyanú alapja olyan tényállás, amely az 1. bekezdés 1. mondat feltételeinek részben vagy teljesen megfelel, az 1. bekezdésben megjelölt fegyelmi bíróságok illetékesek.

3. A Birodalmi Törvényszék a Birodalmi Közigazgatási Bíróság, a Birodalmi Pénzügyi Bíróság, a Birodalmi Örökbirtok-Bíróság, valamint a Német Birodalom Számvevőszékének tagjai.

110. §. (1) A Birodalmi Törvényszék, a Birodalmi Közigazgatási Bíróság, a Birodalmi Pénzügyi Bíróság, a Birodalmi Örökbirtok-Bíróság tagjai, a Néptörvényszék hívatásos tagjai, valamint a Német Birodalom Számvevőszékének a Birodalmi Költségvetési Rendtartás 121. § 1. bek. 1. mondata szerint független tagjai elleni alakszerű fegyelmi eljárás lefolytatása végett a Birodalmi Törvényszék mellett külön fegyelmi tanácsot kell felállítani. E fegyelmi tanács határozatait az elnök és hat bírói ülnök részvételével hozza.

(2) A fegyelmi tanács elnöke a Birodalmi Törvényszék elnöke. Helyettesítése tekintetében a 109. § 1. bek. 2. b) pontja alkalmazandó.

(3) A bírói ülnökök közül kettő-kettőnek bírói ülnökképpen a Birodalmi Fegyelmi Bírósághoz, illetve a 109. § 1. bek. 2. pontja szerint felállított fegyelmi tanácshoz kell tartoznia. A további két ülnöknek azon hatóság tagjának kell lennie, amelyikhez a terhelt tartozik.

(4) A bírói ülnököket a Vezér és birodalmi kancellár rendeli ki három évre.

(5) A fegyelmi tanács végérvényesen határoz.

(6) Az elrendelő hatóság képviselőjének jogkörét a Birodalmi Ügyészség látja el.

4. Az egyenruhás állami karhatalmi rendőrség tisztviselői.

111. §. A birodalmi belügyminiszter határozza meg, hogy az egyenruhás állami karhatalmi rendőrség előljárói közül kit kell a 24. § 1. bekezdése, 2. bek. 3. pontja és 3. bekezdése értelmében szolgálati előljárónak tekinteni, szabályozza továbbá a panaszutat. A

birodalmi belügyminiszter megengedheti, hogy a fegyelmi büntetéseket más formában szabják ki és hajtsák végre, mint azt a 25. és 102. §§ rendelkezései meghatározzák.

5. A községek, községtársulatok, községi céltársulatok és más közjogi testületek, intézetek és alapítványok tisztviselői.

112. §. (1) A jelen törvény értelmében a községek, községi társulatok és községi céltársulatok tisztviselőinek szolgálati főhatósága a birodalmi belügyminiszter, aki a jogkörét alárendelt hatóságokra is átruháztatja. A birodalmi belügyminiszter határozza meg, hogy a jelen törvény értelmében kit kell alárendelt hatóságnak, szolgálati előljárónak, ill. magasabb szolgálati előljárónak tekinteni. A birodalmi belügyminiszter a megintés-, dorgálás- és pénzbírság-kiszabási hatáskört a 24. § rendelkezésétől eltérően is szabályozhatja.

(2) A Ruhr-szénvidéki településtársulat a jelen törvény értelmében község-társulatnak tekintendő.

(3) A tudomány-, nevelés- és népoktatásügyi birodalmi miniszter határozza meg — a birodalmi belügyminiszterrel egyetértésben —, hogy ki tekintendő a jelen törvény értelmében a nemállami nyilvános iskoláknál tisztviselői minőségben alkalmazott, állami megerősítésre szoruló, tanszemélyzet szolgálati főhatóságának. Az 1. bek. rendelkezései értelemszerűen alkalmazandók.

(4) Az 1. bek. értelemszerűen alkalmazandó az egyéb közjogi testületek, intézetek és alapítványok tisztviselőire is. A birodalmi belügyminiszter helyébe az illető közjogi testület, intézet, ill. alapítvány felett a felügyeletre jogosult birodalmi miniszter lép, aki az 1. bek. 1. mondat 2. félmondatában, valamint a 2. és 3. mondatában meghatározott intézkedéseket a birodalmi belügyminiszterrel egyetértésben teszi meg.

(5) A 4. bekezdésben megjelölt testületekre stb. a Német Tisztviselőtörvény 151. §. 6. bekezdése értelemszerűen alkalmazandó.

(6) Amennyiben a 30. §. 1. bek. 1. mondatában meghatározott hivatalok közül az egyik községi tiszteletbeli hivatal s a tisztviselő ellen tiszteletbeli hivatalában vagy ezzel összefüggésben elkövetett szolgálati vétség

miatt rendeltek el alakszerű fegyelmi eljárást, az ítéletben a szolgálatból való eltávolítás hatálya a községi tiszteletbeli hivatalra s az ezzel kapcsolatban betöltött mellékhivatalokra korlátozható. A szolgálattól való ideiglenes felfüggesztés (78., 80. §§) elrendelése megfelelően korlátozható.

6. A véderő tisztviselői.

113. § (1) A véderő tisztviselői számára külön fegyelmi bíróságokat kell felállítani. A részletes szabályozást a birodalmi hadügyminiszter bocsátja ki, a birodalmi belügy- és igazságügyminiszterekkel egyetértésben.

(2) A birodalmi hadügyminiszter a birodalmi igazságügyminiszterrel egyetértésben megállapíthatja, hogy a katonai bűnvádi perrendtartásnak milyen szabályai alkalmazandók a véderő tisztviselői elleni fegyelmi eljárásra.

(3) A véderő tisztviselői elleni fegyelmi eljárásban nem alkalmazandók a Vezér helyettesének, valamint a Nemzetiszocialista Német Munkáspártnak részvételéről szóló 28. § 3. mondat, 36. § 3. bek., 58. § 2. bek. és 60. § 2. bek.

X. Fejezet.

Átmeneti és zárórendelkezések.

114. § Amíg a Birodalmi Közigazgatási Bíróságot fel nem állítják, a Birodalmi Fegyelmi Bíróságot önálló hatóságképen, Berlin székhellyel a birodalmi belügyminiszter szervezi meg; a 41. § 3. bekezdésében meghatározott tagoknak valamelyik közigazgatási legfelsőbb bíróság tagjainak kell lenniök.

115. §. (1) A jelen törvény a szolgálati vétség elkövetésének időpontjára való tekintet nélkül alkalmazandó; mégis azok a szolgálati vétségek, amelyek a jelen törvény hatálybalépésekor az eddigi jogszabályok szerint elévültek, többé nem üldözhetőek.

(2) A jelen törvény hatálybalépése előtt nyugállományba lépett tisztviselő ellen fegyelmi eljárás a nyugállományba lépése előtt elkövetett szolgálati vétség miatt csak akkor rendelhető el, ha az eddig reánézve hatályos jogszabályok szerint fegyelmi eljárásnak helye volt, — díjazás, ill. ajándékok elfogadása (Német tisztviselőtörvény 22. § 1. bek. 2. mondat) miatt pedig csak akkor,

ha a szolgálati vétséget a jelen törvény hatálybalépése után követték el. Egyebekben a nyugállományú tisztviselő elleni fegyelmi eljárás elrendelése a jelen törvény rendelkezéseit kell alkalmazni; e rendelkezések alkalmazandók akkor is, ha az azonos tények alapján elrendelt korábbi fegyelmi eljárást csak eljárási hiányosság miatt szüntették meg.

(5) A fegyelmi jog szempontjából a hivatásos tisztviselői kar visszaállításáról szóló törvény 4. §-a alapján elbocsátott tisztviselők a nyugállományú tisztviselőkkel egy tekintet alá esnek.

116. §. A jelen törvény hatálybalépésével a folyamatban levő fegyelmi eljárások az eljárásnak abban a szakában, amelyben épen vannak, a jelen törvény szerint illetékes hatóságra szállnak át; ez a rendelkezés nem alkalmazandó az országos fő-törvényszékek mellett működő fegyelmi kamarák, valamint a Birodalmi Törvényszék mellett működő fegyelmi tanács előtt folyamatban levő eljárásokra; ezek az eljárások a 109. §-ban meghatározott fegyelmi bíróságokra szállnak át. Az eddigi törvények alapján fogatosított intézkedések joghatályosak maradnak.

117. §. (1) Az eddigi törvények alapján jogerősen befejezett fegyelmi eljárások, amelyek ellen újrafelvételi eljárásnak helye nem volt, csak olyan esetben vehetők fel újra, ha a korábbi ítélet 1930 évi január hó 1. napja után emelkedett jogerőre.

(2) Meg kell szüntetni azokat a folyamatban levő újrafelvételi eljárásokat, amelyeknek a jelen törvény értelmében helye nincsen; az eljárás költségeit a birodalom viseli.

(3) A Birodalmi Fegyelmi Bíróság lép annak a megszünt fegyelmi bíróságnak a helyébe, amelyik az újrafelvétellel megtámadott határozatot hozta (86. §. 2. bek., 87. §), ill. amelyik a 89. § 2. bekezdése szerint a további eljárásra illetékes lenne. A Birodalmi Fegyelmi Bíróság a 89. § 2. bekezdése szerinti további eljárás végett az ügyet valamelyik fegyelmi kamara elé utalhatja.

118. §. A 110. § rendelkezését alkalmazni kell az országos legfőbb

közigazgatási bíróságok bírói tagjaira, valamint a porosz főszámvevőkamara független tagjaira.

119. §. A szolgálati előljáróknak és a fegyelmi bíróságoknak a jelen törvény alapján hozott határozatait a bírói úton érvényesített vagyoni jogi igények megítélésé szempontjából kötelezőek.

120. §. (1) Amennyiben a jelen törvény másképp nem rendelkezik, a végrehajtáshoz szükséges jogi és közigazgatási szabályokat a birodalmi belügyminiszter bocsátja ki, szükség esetén az illetékes birodalmi főhatósággal egyetértésben.

(2) A végrehajtási jogszabályok alapítják meg, mely illetmények tekintendők a 6., 7. és 79. §§ értelmében szolgálati illetményeknek.

121. §. (1) A jelen törvény 1937. év július havának 1. napján lép hatályba.

(2) A banktörvény 9. § 4. bekezdése, a birodalmi vasúttörvény 23. §-a, valamint a birodalmi vasúti személyzeti törvény 5. §-a érintetlenül maradnak.

(3) Egyébként hatályukat veszítik mindazok az eddigi rendelkezések, amelyek a jelen törvény alá eső tisztviselő elleni fegyelmi eljárásra vonatkoznak; az eddigi birodalmi és országos fegyelmi bíróságok tagjainak megbízatása véget ér.

(4) Ahol a törvényekben, rendeletekben vagy szabályrendeletekben a hatályon kívül helyezett rendelkezésekre történik utalás, ezek helyébe a jelen törvény és végrehajtási rendeleteinek megfelelő rendelkezései lépnek.

(5) Ahol a jelen törvény birodalmi-jogilag még ki nem bocsátott rendelkezésekre hivatkozik, átmenetileg a megfelelő országosjogi rendelkezéseket kell értelemszerűen alkalmazni.

A Vezér és a birodalmi kancellár.

A birodalmi belügyminiszter.

A birodalmi pénzügyminiszter.

A GÁZ

A HÁZTARTÁS és AZ IPAR

LEGGAZDASÁGOSABB "TÜZELŐANYAGA,"

GYORS, TISZTA és OLCSÓ!

Díjtalan költségvetéssel, felvilágosítással és tanáccsal készséggel szolgálnak a Gázművek Városi Irodái. Központi Városi Iroda: VII. Rákóczi-út 18. Tel: 228-228. Budai Városi Iroda: I. Alagutca 3. Telefon: 150-110. Ujpesti kirendeltség: Ujpest, Király-u. 1. Telefon: 294-661.

Díjtalan gyakorlati bemutató előadások minden kedden és pénteken délután 5 órakor a VI. Vilmos császár-út 3., I. emelet bemutató és előadó helyiségeiben.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

	Ára:
1. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930. Elfogyott.	
2. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931. Elfogyott.	
3a. Hantos Gyula: A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931. Elfogyott.	
3b. Hantos Gyula: Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálásának programja. 1932.	1 ..
5. Mártonffy Károly: A szabatos törvény. 1932.	4 ..
6. Fluck András: A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 ..
7. Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. 1932. Elfogyott.	
8. Martonyi János: A közigazgatási bíráskodás és legújabbkori fejlődése. 1932. Elfogyott.	
9. Julier Ferenc: A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 ..
10. Vitéz Guothfalvy-Dorner Zoltán: A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 ..
11. Magyary Zoltán: The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 ..
12. Magyary Zoltán: Scientific management in public administration. 1933.	2 ..
13. Kodifikációs törekvések. Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oszwald István tanulmányai. 1933.	2 ..
14. Göbel József: Anyagbeszerzés. 1933.	2 ..
15. Magyary Zoltán: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 ..
15a. Magyary Zoltán: The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 ..
15b. Magyary Zoltán: L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 ..
16. Szöllösy Zoltán: A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 ..
17. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 ..
18. Kiss István: Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. Alsó László: A község-szervezés alapelvei. 1935.	6 ..
20. Mártonffy Károly: A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	8 ..
21. Meznerics Iván—Torday Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 ..
22. Valló József: Közigazgatási eljárás. 1937.	4 ..
23. Menczer Károly: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	3 ..
24. Drágffy Miklós: Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 ..
25. Magyary Zoltán: Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 ..
26. Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Menczer Károly: Világvárosok közigazgatása. 1938. Elfogyott.	
27. Magyary Zoltán: Bulletin No 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 ..
28. Drágffy Miklós: A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 ..
29. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 ..
30. Magyary Zoltán—Kiss István: A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 ..
31. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. rész. 1940.	4 ..
32. Valló József: A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 ..
33. A szociális vármegye. 1941.	10 ..
34. Valló József: A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 ..
35. Nagy Károly: Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. 1941.	6 ..
— A magyar közigazgatás tükre. 1932.	24 ..
— Közigazgatástudomány. Folyóirat. 1938—.	